

LATVIJAS SOCIĀLĀS
UZŅĒMĒJDARBĪBAS
ASOCIĀCIJA

Vadlīnijas sociāli atbildīga publiskā iepirkuma īstenošanai

2020

Tehniski grozījumi 09.02.2023.

Saturs

Ievads	3
1. Kas ir sociāli atbildīgs publiskais iepirkums?	3
2. SAPI plānošana, izpēte un sadarbība.....	6
3. SAPI piemērota iepirkuma rīkošana: dalīšana daļās	11
4. PIL 2.pielikuma „Sociālie un citi īpaši pakalpojumi” iepirkumi.....	12
5. Privileģētie līgumi	12
6. Iepirkumi, kuriem nepiemēro PIL prasības	16
7. Rekomendējamās kvalifikācijas prasības	17
8. Rekomendējamās tehniskās specifikācijas prasības	17
9. Saimnieciski visizdevīgākais piedāvājums.....	20
10. Līguma izpildes speciālie noteikumi	24
11. Atalgojuma apmērs	27
12. Marķējumi.....	28
13. Papildu informācija un piemēri:.....	30

Izmantotie saīsinājumi

Direktīva 2014/24/ES	Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 26. februāra Direktīva 2014/24/ES par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK
EK	Eiropas Komisija
ES	Eiropas Savienība
EST	Eiropas Savienības Tiesa
IUB	Iepirkumu uzraudzības birojs
LESD	Līgums par Eiropas Savienības darbību
LM	Labklājības ministrija
MK	Ministru kabinets
MK noteikumi Nr.107	Ministru kabineta 2017. gada 28. februāra noteikumi Nr. 107 “Iepirkuma procedūru un metu konkursu norises kārtība”
MVU	Mazie un vidējie uzņēmumi
NVO	Nevalstiskās organizācijas
PIL	Publisko iepirkumu likums
SAPI	Sociāli atbildīgs publiskais iepirkums
SDO vai ILO	Starptautiskā Darba organizācija
SPSIL	Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likums
SU	Sociālais uzņēmums
SUL	Sociālā uzņēmuma likums

Ievads

Publiskie iepirkumi veido vairāk nekā 14% no ES iekšzemes kopprodukta¹, savukārt Latvijā darījumu, kas veikti 2019. gadā pamatojoties uz PIL un Aizsardzības un drošības jomas iepirkumu likumu, faktiskās izmaksas bija 3 377 208 185 EUR (bez PVN), kas veido 11.1% no Latvijas iekšzemes kopprodukta². Tādēļ publiskais iepirkums ir noderīgs instruments arī ES un dalībvalstu stratēģisko mērķu sasniegšanai.

Sociāli atbildīgs publiskais iepirkums (turpmāk – SAPI), līdztekus tādiem iepirkuma veidiem kā inovatīvais vai zaļais iepirkums, ir vēl viens instruments, kā Latvijai īstenot savu politiku un sasniegt valsts stratēģiskos mērķus un uzņemtās starptautiskās saistības. Tā ir iespēja gudri un efektīvi izmantot jau esošos publiskos resursus, lai risinātu sabiedrības un valsts kopējos sociālos izaicinājumus.

Kā norāda EK, publiskās pārvaldes iestādes var izmantot publisko iepirkumu iespēju stratēģiskāk, lai par katru iztērēto valsts līdzekļu *euro* saņemtu iespējami labāku rezultātu un tādējādi palīdzētu padarīt mūsu ekonomiku inovatīvāku, ilgtspējīgāku, iekļaujošāku un konkurētspējīgāku. Stratēģiskajam publiskajam iepirkumam jābūt lielākai nozīmei valdību un pašvaldību centienos rast atbildi uz izvirzītajiem mērķiem sabiedrības, vides un ekonomikas jomā, piemēram, aprīes ekonomikas jomā.³

Vadlīnijās apskatīti dažādi instrumenti, ar kuru palīdzību īstenot SAPI, piemēram, privileģētie līgumi, līguma izpildes speciālie noteikumi u.c. Tie apskatīti saistībā ar “klasiskā sektora” jeb PIL regulējumu, savukārt citu normatīvo aktu, piemēram, SPSIL, piemērošanā minētie risinājumi var tikt ņemti vērā, ievērojot attiecīgās jomas specifiku.

Vadlīniju mērķis ir sniegt priekšstatu un veicināt izpratni par SAPI iespējām, iedvesmojot ar piemēriem, vienlaikus SAPI iespējas ir ļoti plašas, tādēļ pasūtītājam nepieciešams turpināt izpēti darbu, sekojot līdzi arī jomas aktualitātēm.

Lai veiksmīgi īstenotu SAPI, tikpat svarīga ir arī piegādātāju gatavība uzņemties sociāli atbildīgu prasību īstenošanu, to vēlme un spēja būt sociāli atbildīgiem savā darbībā un attieksmē pret darbiniekiem un klientiem. Piemēram, nereti uzņēmumi nostiprina savus korporatīvās sociālās atbildības principus uzņēmuma darbības politikās⁴, definējot uzņēmuma sociālos mērķus un darbības stratēģijas. Tāpēc SAPI ir arī veids, kā veicināt piegādātāju pāreju uz sociāli atbildīgāku darbību.

1. Kas ir sociāli atbildīgs publiskais iepirkums?

Sociāli atbildīgs publiskais iepirkums ir apzināta, sistemātiska un stratēģiska tādu apsvērumu integrēšana ar iepirkumu saistītās darbībās, kas rada pozitīvu ietekmi uz sabiedrībai būtisku problēmu risināšanu. Sociālās atbildības kritēriji var tikt integrēti visās ar preču, pakalpojumu vai būvdarbu iepirkumu saistītās darbībās, sākot no

¹ EK mājaslapa: https://ec.europa.eu/internal_market/scoreboard/performance_per_policy_area/public_procurement/index_en.htm#

² Dati sagatavoti, balstoties uz Centrālās statistikas pārvaldes un Iepirkumu uzraudzības biroja sniegto informāciju.

³ Eiropas Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai: Kā Eiropas interesēs panākt labāku iepirkuma darbību Eiropā, COM(2017) 572 final. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2017%3A572%3AFIN>

⁴ Piemēram, AS „Latvijas valsts meži” ir definējusi savus sociālās atbildības principus (pieejami: <https://www.lvm.lv/par-mums/sociala-atbildiba>), arī VAS “Starptautiskā lidosta “Rīga”” ir noteikusi korporatīvās sociālās atbildības un sabiedrības investīciju politikas jomas (pieejams: <https://www.riga-airport.com/par-lidostu/korporativa-sociala-atbildiba-2>).

vajadzību noskaidrošanas, atbilstošu specifikāciju izstrādes un novērtējuma procesa līdz pat sasniegto rezultātu uzraudzībai.

SAPI ietver dažādus aspektus, kas saistīti ar sociālo atbildību. Sociālie apsvērumi, kas var tikt ietekmēti, veicot SAPI, ir, piemēram:

- **Nodarbinātības iespēju veicināšana**, piemēram, jauniešiem, bezdarbniekiem, personām ar invaliditāti;
- **Pienācīgas kvalitātes nodarbinātības veicināšana**, piemēram, darba pamatstandartu ievērošana, pienācīga darba apmaksāšana, apmācību pieejamība;
- **Sociālo un darba tiesību ievērošanas veicināšana**, piemēram, valsts un ES tiesību aktiem atbilstošu koplīgumu ievērošana, vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošana attiecībā uz vīriešiem un sievietēm (tostarp vienāda atalgojuma par tādu pašu darbu nodrošināšana), cīņa pret diskrimināciju citu iemeslu dēļ (vecums, reliģija, rase, seksuālā orientācija u.c.);
- **Sociālās iekļaušanās atbalstīšana un sociālās ekonomikas organizāciju veicināšana**, piemēram, vienlīdzīga piekļuve iepirkumiem piegādātājiem, kuri nodarbina personas ar invaliditāti;
- **Produktu un pakalpojumu pieejamības un izmantojamības veicināšana**, piemēram, tehnisko specifikāciju prasības, kas nodrošina piekļuvi sabiedriskajam transportam, ēkām, pakalpojumiem u.c. personām ar invaliditāti;
- **Ētiskas tirdzniecības jautājumu ņemšana vērā;**
- **Mēģinājumi panākt plašāku brīvprātīgo korporatīvās sociālās atbildības ievērošanu**, t.i., uzņēmumu brīvprātīgu praksi.⁵

Jāņem vērā, ka SAPI īstenošanai būtiskas ir politiskās vadlīnijas un stratēģiskie mērķi, kuru sasniegšanai izmantot SAPI. Piemēram, Spānijā 2019. gadā Barselonas, kā arī Pamplonas pašvaldība un citas pašvaldības apstiprināja instrukcijas jeb vadlīnijas par stratēģisku un sociāli atbildīgu publisko iepirkumu veikšanu⁶, nosakot vadlīnijās kā sociālās klauzulas var tikt integrētas publiskajos iepirkumos, pārbaudes mehānismus un sociālās ietekmes noteikšanas instrumentus. SAPI īstenošana šajā pašvaldībā saistās ar pašvaldības mērķi izmantot publiskos līdzekļus sabiedrības labā un radīt paliekošu sociālo ietekmi, sociālās iekļaušanas jomā, vienlīdzības un ilgtspējas nodrošināšanai.⁷ Savukārt Londonas aglomerācija jau vairākus gadus veido atbildīgu iepirkumu stratēģiju, katru gadu izvirzot kādu prioritāti. 2018./2019. gadā atbildīgo iepirkumu stratēģija fokusējās uz iepirkto pakalpojumu sniedzēju organizāciju darbinieku iemaņu, prasmju uzlabošanu un apmācībām, kā arī nodarbinātības iespēju veicināšanu pakalpojumu sfērā Londonā.⁸

SAPI ir iespējams īstenot ar dažādiem instrumentiem, zemāk Tabulā Nr.1 tiks apskatīti šie dažādie instrumenti un to piemērošanas iespējas, kā arī prakses piemēri.

⁵ EK. Sociāls "iepirkums" – Rokasgrāmata sociālo apsvērumu ietveršanai publiskajos iepirkumos (2011), 7.-9.lpp. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cb70c481-0e29-4040-9be2-c408cddf081f/language-lv>

⁶ Piemēram, Pamplonas pašvaldība pieņēma "Instrukciju par Stratēģisku un sociāli atbildīgu publisko iepirkumu", vairāk informācija pieejama: European Commission. Making socially responsible public procurement work. 71 Good Practice Cases (2020), pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1>, savukārt Barselonas pašvaldības izstrādāja Sociāla publiskā iepirkuma Vadlīnijas ("Social Public Procurement Guide"), vairāk informācija pieejama: <https://ajuntament.barcelona.cat/contractaciopublica/en/documents>

⁷ European Commission. Making socially responsible public procurement work. 71 Good Practice Cases (2020), p.242. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1>, (tikai angļu valodā)

⁸ Turpat, 188.lpp.

Kā veikt SAPI?

Izpēte

Apzināt pasūtītāja sociālos mērķus un izstrādāt stratēģiju to sasniegšanai

Identificēt iepirkumus, kuri būtu piemērotākie SAPI veikšanai, kā arī piemērotākos SAPI instrumentus

Izvērtēt iespēju rīkot apspriedes vai konsultācijas atbilstoši PIL 18.pantam

Iespējas, izvēloties iepirkuma metodi un procesu:

- iepirkuma priekšmetu dalīt daļās, kādai no tām piemērojot SAPI
- piemērot SAPI kādam no PIL 10.panta iepirkumiem, lai vienkāršotu procesu
- piemērot PIL 16.pantā paredzēto privileģēto līgumu
- piemērot sociālos apsvērumus iepirkumiem, kuriem nepiemēro PIL

Iespējas, nosakot prasības un kritērijus iepirkumā:

- kvalifikācijas prasības, piemēram, personāla kvalifikācija SAPI īstenošanai
- tehniskās specifikācijas prasības, piemēram, papildu piekļuves prasības personām ar invaliditāti
- līguma izpildes speciālie noteikumi, piemēram, apmācības personālam
- piedāvājuma izvērtēšanas kritēriji, piemēram, papildu punkti par bezdarbnieku iesaisti līguma izpildē
- marķējuma izmantošana, piemēram, *Fair Trade*

Pasūtītājs ir aicināts šo instrumentu izmantošanas gadījumā atzīmēt to iepirkumu publikācijās atbilstoši IUB skaidrojumam „*Skaidrojums par inovatīvu vai sociālu iepirkumu norādes atzīmēšanu paziņojumos*”⁹, piemēram, vērtēšanas kritēriju gadījumā šajā laukā norādot “Jā”:

Tiek piemēroti kritēriji, kas saistīti ar sociāliem aspektiem

(**Vai šī iepirkuma vērtēšanas kritēriju skaitā ir iekļauti ar sociālo atbildību saistīti kritēriji, piemēram, tiks vērtēts līguma izpildē iesaistīto jauniešu, bezdarbnieku vai invalīdu skaits?)

Nē

⁹ IUB 24.09.2020. „*Skaidrojums par inovatīvu vai sociālu iepirkumu norādes atzīmēšanu paziņojumos*” <https://www.iub.gov.lv/lv/skaidrojums-par-inovativu-vai-socialu-iepirkumu-norades-atzimesanu-pazinojumos>

2. SAPI plānošana, izpēte un sadarbība

2.1. SAPI plānošana un izpēte

Viens no būtiskākajiem SAPI posmiem ir iepirkuma plānošana un sagatavošana. Tādēļ pasūtītājam savlaicīgi jāieplāno pietiekams laiks un administratīvie resursi šāda iepirkuma sagatavošanai, plānošanai un izpētei. **SAPI politikas realizēšanai nepieciešama stratēģiska plānošana, t.i., prioritāšu noteikšana, izvēloties SAPI visatbilstošākos līgumus un izvērtējot savas prioritātes SAPI kontekstā.**¹⁰

EK ieskatā būtiski ir:

- ✓ Izmantot pakāpenisku pieeju - sāciet ar maza apjoma produktiem un pakalpojumiem, kuru sociālā ietekme ir skaidra vai kuru sociāli atbildīgās alternatīvas ir vienkārši pieejamas un nav dārgākas.
- ✓ Koncentrējieties tikai uz vienu vai dažām sociālajām problēmām.
- ✓ Apsveriet sociāli pārāko alternatīvu pieejamību un izmaksas un pārliecinieties, ka tās atbilst piemērojamajiem publiskā iepirkuma noteikumiem un principiem.
- ✓ Ņemiet vērā informācijas pieejamību – vai spējat atrast nepieciešamo informāciju, izlemt, ko tehniski vēlaties, un izklāstīt to pretendentiem?
- ✓ Ņemiet vērā pasūtītāja iespējas realizēt īstenojamu, efektīvu un efektīgu darbības programmu saistībā ar SAPI.
- ✓ Apsveriet attiecīgās sociālās politikas īstenošanas alternatīvos veidus – vai iepirkums ir piemērotākais un efektīvākais veids, lai sasniegtu izvirzītos mērķus?
- ✓ Ticieties pēc pārredzamības. Cik pārredzama šī sociāli atbildīgā politika būs sabiedrībai un darbiniekiem?¹¹

Izpētes laikā meklējamas atbildes cita starpā uz šādiem jautājumiem:

➤ **Kādas SAPI prasības vai iespējas uz konkrēto iepirkuma priekšmetu varētu būt attiecināmas un lietderīgas?**

Daudzus sociālos apsvērumus, ņemot vērā to īpatnības, var iekļaut tikai noteiktos iepirkuma posmos vai jomās. Piemēram, ar darba tiesību aizsardzību vai darba vides uzlabošanu saistīti līguma izpildes noteikumi īpaši svarīgi būs nozarēs, kur ir liela darbietilpība un tiek nodarbināti cilvēki ar zemāku kvalifikāciju, piemēram, telpu uzkopšana.

Biežākās jomas, kurās SAPI tiek izmantots ES, ir zaļo zonu uzturēšana, tīrīšanas pakalpojumi, sociālie pasākumi. SAPI tiek izmantots arī būvniecībā, ēdināšanas pakalpojumos, transporta pakalpojumu un tekstilizstrādājumu iegādē¹², tāpat arī mēbeļu piegādē, veselības aprūpē, IT pakalpojumos¹³.

➤ **Kur atrast atbalstu SAPI veikšanai un prasību noteikšanai?** [skat. 2.2. apakšnodaļu]

➤ **Vai tirgū ir piegādātāji, kas var izpildīt plānotās prasības? Kāda ir tirgū esošo piegādātāju prasme un spēja piedalīties iepirkumā?**

Lai būtu iespējams īstenot iepirkumu, pasūtītājam nepieciešams pārliecināties par prasību atbilstību tirgus iespējām, veicot tirgus izpēti. Piemēram, sociālie partneri nereti darbojas

¹⁰ EK. Sociāls “iepirkums” – Rokasgrāmata sociālo apsvērumu ietveršanai publiskajos iepirkumos (2011), 16.-17. un tālākās lpp. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cb70c481-0e29-4040-9be2-c408cddf081f/language-lv>

¹¹ Turpat, 16.-17.lpp.

¹² European Commission. Buying for social impact: Good practice from around the EU. 2019, p.8. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3498035f-5137-11ea-aece-01aa75ed71a1> (tikai angļu valodā)

¹³ European Commission. Making Socially Responsible Public Procurement Work: 71 Good Practice Cases. 2020, p.7. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1> (tikai angļu valodā)

atsevišķās nozarēs, tādēļ jāpārlicinās, vai iepirkuma priekšmets ir to skaitā, un būs iespējams, piemēram, noslēgt privilēģēto līgumu.

Sociālie uzņēmumi, NVO un MVU var būt nepieredzējuši un ar mazāku administratīvo kapacitāti nekā citi piegādātāji, tādēļ pasūtītājam ieteicams izvēlēties iepirkuma metodes, kas ir pēc iespējas vienkāršākas. Tāpat piegādātājiem var rasties papildu slogs tiešo un netiešo izmaksu veidā tieši sociālo prasību dēļ. Tas pasūtītājam ir jāņem vērā¹⁴, nosakot šīs prasības.

➤ **Kāda informācija piegādātājiem varētu būt nepieciešama, lai tie vēlētos un spētu piedalīties iepirkumā?**

Piemēram, varbūt ir nepieciešams rīkot apspriedes vairākos posmos, kur detalizēti tiek izskaidrots, kādā veidā ir paredzēta prasību noteikšana, pārbaude un izpildes uzraudzība.

Plānošana un izpēte ir saistīta arī ar tirgus izpēti, kuru pasūtītājam jāveic jebkura iepirkuma gadījumā un kas detalizētāk aprakstīta IUB skaidrojumā “*Ieteikumi pasūtītājiem, sabiedrisko pakalpojumu sniedzējiem un finansējuma saņēmējiem tirgus izpētes veikšanā*”¹⁵.

2.2. Iepriekšēja iesaiste un sadarbība

Lai identificētu piegādātāju iespējas, kā arī informētu piegādātājus par pasūtītāja vajadzībām un interesi, ir noderīga ekspertu vai piegādātāju savlaicīga iesaiste atbilstoši PIL 18.pantam:

- (2) *Pirms iepirkuma sākšanas pasūtītājs var rīkot **apspriedi** ar piegādātājiem, lai sagatavotu iepirkumu un informētu piegādātājus par iepirkuma plānu un prasībām. Pasūtītājs paziņo par apspriedi savā tīmekļvietnē, norādot apspriežamos jautājumus, apspriedes laiku un vietu, veidu, kādā piegādātāji var pieteikties dalībai apspriedē, prasības attiecībā uz apspriedes dokumentēšanu un šīs dokumentācijas publicēšanu.*
- (3) *Pasūtītājs var saņemt **konsultācijas** no neatkarīgiem ekspertiem vai iestādēm, vai piegādātājiem. Minētās konsultācijas var izmantot iepirkuma plānošanā un sagatavošanā, ja tās neierobežo konkurenci un nepārkāpj vienlīdzīgas attieksmes un caurskatāmības principus.*¹⁶

2.2.1. Piegādātāju iesaiste

Tā kā gan pasūtītājam, gan piegādātājam var trūkt pieredzes SAPI īstenošanā, ir ieteicams informēt piegādātājus par plānotajām SAPI prasībām, to piemērošanu, uzraudzību u.tml., kā arī ir izvērtējama iespēja noskaidrot to viedokli par šīm prasībām.

Daži iespējamie piegādātāju iesaistes instrumenti:

- piegādātāju elektroniska aptauja vai elektroniska platforma konsultācijām;
- piegādātāju telefonintervijas, kas balstītas uz standartizētiem jautājumiem (lai nodrošinātu vienlīdzīgu attieksmi, ieteicams nodrošināt caur trešajām personām);
- atvērtās dienas, sanāksmes, prezentācijas klātienē¹⁷ vai digitālajā vidē.

¹⁴ EK. 2008. Komisijas dienestu darba dokuments SEC(2008) 2193 “Eiropas paraugprakses kodekss MVU pieejas publiskā iepirkuma līgumiem veicināšanai”. Pieejams: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/15472/attachments/1/translations/lv/renditions/pdf>

¹⁵ IUB. Ieteikumi pasūtītājiem, sabiedrisko pakalpojumu sniedzējiem un finansējuma saņēmējiem tirgus izpētes veikšanā. 03.08.2020. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/jaunums/ieteikumi-pasutitajiem-sabiedrisko-pakalpojumu-sniedzjiem-un-finansejuma-sanemejiem-tirgus-izpetes-veiksana>

¹⁶ PIL 18. panta otrā un trešā daļa.

¹⁷ European Commission. Prior market consultations. E-library of public procurement good practices. Pieejams: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/good_practices/GP_fiche_22.pdf

Piegādātāju iesaistē būtiska ir:

- laicīga, pēc iespējas plaša un atklāta tirgus iesaistes izsludināšana;
- iepriekš noteikta apspriedes kārtība un jautājumi, atbildes uz kuriem potenciāli nesatur komercnoslēpumu vai konfidenciālu informāciju;
- mutiskās saziņas, kura varētu ietekmēt piedāvājumu saturu un vērtēšanu, dokumentēšana pietiekami plaši un ar atbilstošiem līdzekļiem, piemēram, ar rakstiskām piezīmēm vai audioierakstiem, vai saziņas galveno aspektu kopsavilkumiem;
- vienlaicīga un vienveidīga informācijas nodošana citiem piegādātājiem, lai izvairītos no atšķirīgas attieksmes un iespējamās konkurences ierobežošanas;
- atbilstošu termiņu noteikšana piedāvājumu iesniegšanai, lai piedāvājuma sagatavošanā būtu iespējams ņemt vērā saņemto informāciju.

Lai gūtu priekšstatu par sociālajiem uzņēmumiem un veicinātu sociāli atbildīgu uzņēmumu sadarbību ar pasūtītājiem, pasūtītāji var izmantot, piemēram, šādus informācijas avotus:

- ✓ LM mājaslapā iegūt informāciju par uzņēmumiem, kuriem piešķirts sociālā uzņēmuma statuss. Reģistrs ir pieejams šeit: <https://www.lm.gov.lv/lv/socialo-uznemumu-registrs>.
- ✓ Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācijas mājaslapā iegūt padziļinātu informāciju par SU – to sniegtajiem pakalpojumiem un ražotajām precēm, gan mājaslapas sadaļā “Biedri” (<https://sua.lv/biedri/>), gan Asociācijas izveidotā katalogā “Sociālā uzņēmējdarbība Latvijā” (katalogs par 2019.gadu pieejams šeit: <https://sua.lv/katalogs-2019/>).

Tāpat pasūtītājam, piemēram, veicot apspriedes ar ieinteresētajiem piegādātājiem, būtu ieteicams vērst arī piegādātāju uzmanību uz to iespēju sadarboties ar SU vai NVO piedāvājuma sagatavošanā, nepieciešamības gadījumā veidojot piegādātāju apvienību vai iesaistot tos līguma izpildē kā apakšuzņēmējus, jo tieši sociālajiem partneriem var būt pieejamas specifiskas zināšanas un prasmes attiecīgo prasību izpildē. Piemēram, izvirzot prasību par darba vietu nodrošināšanu cilvēkiem ar invaliditāti, piegādātāji, kuriem pašiem ir bijusi pieredze ar šādiem darbiniekiem, pielāgojot tiem darba vietas, telpas, izglītojot un nodrošinot atbalsta personālu, prasības varētu izpildīt paši. Tomēr, ja šāda pieredze nav bijusi, tiem būs lietderīgi piesaistīt sociālos partnerus.

Vienlaikus pasūtītājam cita starpā jāņem vērā arī:

- konkurences regulējums un komercnoslēpuma aizsardzība. Piemēram, konsultācijās iegūtā informācija tiešā vai netiešā veidā visticamāk tiks izmantota iepirkuma norisē, tai skaitā sagatavojot iepirkuma dokumentāciju. Pasūtītājam jau pirms konsultācijas jāsaprot jautājumi, uz kuriem ir būtiski saņemt atbildes, novērtējot, vai atbildes varētu saturēt komercnoslēpumu vai sensitīvu informāciju konkurences regulējuma izpratnē, un nepieprasīt šādu informāciju, ciktāl tas nav izšķiroši konsultāciju mērķa sasniegšanai.¹⁸
- konsultāciju vai iesaistes iepirkuma sagatavošanā gadījumā **pasūtītājam jānodrošina, ka attiecīgā kandidāta vai pretendenta dalības dēļ iepirkumā netiek ierobežota konkurence, paziņojot citiem kandidātiem un pretendentiem būtisku informāciju,**

¹⁸ Stabulniece M. Piegādātāju iesaistīšana pirms iepirkuma izsludināšanas – neizmantotās iespējas un riski. Jurista Vārds, 11.04.2017., Nr. 16, 12. -18.lpp.

kura tika sniegta, un nosakot atbilstošu termiņu attiecīgi pieteikumam vai piedāvājumam iesniegšanai.

- Lai izvairītos no iespējama interešu konflikta turpmākajā iepirkuma gaitā, iespēju robežās ieteicams izvēlēties nozares asociāciju vai sabiedrisko organizāciju ekspertu konsultācijas, nevis konkrētu pretendentu pārstāvju iesaisti, tādējādi samazinot iespēju, ka kāds no piegādātājiem nevarēs piedalīties iepirkumā iespējama interešu konflikta dēļ.

2.2.2. NVO iesaiste

Lai iegūtu papildu informāciju, kas būtu noderīga SAPI sagatavošanā, kā arī veicinātu NVO sadarbību ar pasūtītājiem, pasūtītāji var izmantot šādus informācijas avotus:

- 1) Pašvaldību mājaslapas – ikviena pašvaldība savā mājaslapā apkopo informāciju par NVO, kuras darbojas noteiktā teritorijā. Parasti norādīta gan NVO darbības joma, gan kontaktpersona un dažreiz izcelti kādi būtiski fakti par organizāciju. Piemēram, Cēsu pašvaldības mājaslapā pieejamā informācija: <https://www.cesis.lv/lv/novads/cesu-novads/aktiva-sabiedriba/>, Jēkabpils pašvaldības mājaslapā pieejamā informācija <https://www.jekabpils.lv/lv/sabiedriba/sabiedribas-lidzdaliba/nvo-kontakti>.
- 2) Biedrības “Latvijas Pilsoniskā alianse” biedru katalogu, kur NVO (tikai biedrības biedri) var tikt atlasīti atbilstoši to darbības jomai. Katalogs ir pieejams elektroniski: <https://nvo.lv/lv/musejie/>
- 3) Jomu/nozari pārstāvošo organizāciju apvienību mājaslapas – nereti vienu jomu vai nozari pārstāvošās NVO ir apvienojušās vienā kopīgā biedrībā (šādas biedrības nosaukumā tiek izmantoti jēdzieni “asociācija” vai “apvienība”), kas pārstāv un aizstāv biedru intereses. Piemēram, **biedrība “Apeirons”** ir cilvēku ar invaliditāti interešu aizstāvības NVO, kuras darbības prioritātes ir pieejamas vides attīstība, sociālo pakalpojumu dažādošana, nodarbinātība, sabiedrības informēšana, brīvprātīgais darbs un izglītība (www.apeirons.lv), līdzīga organizācija ir **biedrība “Sustento”** (<http://www.sustento.lv/>). **Biedrība “Latvijas Neredzīgo biedrība”** apvieno un pārstāv redzes invalīdu intereses Latvijā (<https://www.lnbiedriba.lv/>), biedrība **“Latvijas Nedzirdīgo savienība”** pārstāv personas ar dzirdes problēmām (<http://www.lns.lv/lat/>), biedrība **“Latvijas Pensionāru federācija”** pārstāv Latvijas pensionāru intereses, **biedrība „Patvērums „Drošā māja””** palīdz patvēruma meklētājiem, bēgļiem un personām, kam piešķirts alternatīvais statuss integrācijai Latvijā (<http://www.beglis.lv/>). Minētie ir tikai daži no piemēriem, Latvijā darbojas vairāki tūkstoši NVO, apvienojoties gan pēc darbības jomas, gan reģiona.
- 4) Reģionālos NVO centrus – reģionālie NVO centri ir reģionāla mēroga organizācijas, kuras apkopo informāciju par NVO, kas darbojas noteiktā reģionā. Latvijā ir vairāki reģionālie NVO centri:
 - Kurzemes NVO centrs, kurš izveidojis un uztur Kurzemes NVO datu bāzi: <https://kurzemesnvo.lv/nvo-datu-baze/>;
 - Zemgales NVO centrs, kurš izveidojis un uztur Zemgales NVO datu bāzi: <https://zemgalei.lv/lv/nvo/nvo-datu-baze/>;
 - Valmieras novada fonds – organizācija, kura atbalsta vietējo iedzīvotāju iniciatīvu dzīves uzlabošanai Valmierā, Mazsalacas, Rūjienas, Naukšēnu, Burtnieku, Beverīnas un Kocēnu novados: <https://www.vnf.lv/>;
 - Preiļu NVO centrs – organizācija, kura apvieno 38 dalīborganizācijas. 75% biedru organizāciju ir no Preiļu novada, bet 25% – no Vārkavas, Līvānu, Riebiņu un

Aglonas novadiem. Organizācija izveidojusi un uztur sarakstu ar Preiļu novada NVO: <http://www.preilunvo.lv/index.php?show=65>;

- Dienvidlatgales NVO atbalsta centrs – veicina NVO aktivitātes Daugavpils un Krāslavas rajonos: <http://www.nvoc.lv/>.

- 5) Sabiedriskā labuma organizāciju katalogu – sabiedriskā labuma organizācijas statuss tiek piešķirts biedrībai un nodibinājumam, ja organizācijas mērķi ir vērsti uz plašāku sabiedrību, nevis savu biedru interešu aizstāvību. Statusu piešķir, darbību uzrauga un statusu atņem Valsts ieņēmumu dienests. Ir izveidots sabiedriskā labuma organizāciju reģistrs jeb datu bāze, kas ļauj atlasīt organizācijas pēc to darbības jomām - <https://www6.vid.gov.lv/SLO>, piemēram, atlasīt tās organizācijas, kas darbojas vides aizsardzības jomā, strādā ar sabiedrības, it īpaši trūcīgo un sociāli mazaizsargāto personu grupu labklājības celšanu, utt.

Iepriekš uzskaitītie veidi ir tikai daži piemēri kā atrast sadarbības partnerus no NVO vidus SAPI īstenošanā. NVO skaits Latvijā ir liels¹⁹, saskaņā ar publiski pieejamo informāciju Latvijā ir reģistrētas 24 310 biedrības un nodibinājumi un ikkatra no tām sniedz nozīmīgu labumu lielākai vai mazākai sabiedrības grupai vai tās daļai, vai iedarbojas uz kādu sabiedrībai nozīmīgu izaicinājumu, piemēram, vides vai izglītības jomā.

Piemēri:

Helsingborgas pilsēta (Zviedrija), iegādājoties tīrīšanas pakalpojumus, aicināja potenciālos piegādātājus uz tikšanos, lai informētu par sociālajām prasībām, kuras tā ir paredzējusi iekļaut iepirkumos, tai skaitā pārrunātu, kādā veidā radīt darba iespējas bezdarbniekiem. Pilsēta turpina rīkot šādas sarunas regulāri un ir izdevies pozitīvi ietekmēt uzņēmumus, kā rezultātā tie ir gatavāki sadarboties ar darba tirgus administrāciju, lai risinātu nodarbinātības jautājumus. Tāpat rezultātā sagatavoti labākas kvalitātes iepirkuma dokumenti. Vienlaikus secināts, ka nepieciešama laicīga tirgus izpēte, lai secinātu, kādi jautājumi būs aktuāli piegādātājiem un būtu atsaucība no to puses.²⁰

Īrijas Cietumu un Probācijas Serviss sociālo uzņēmumu atbalsta programmas ietvaros rīkoja konsultācijas, lai noteiktu tirgus ieinteresētību nodrošināt kafējnīcas pakalpojumus vienā no ēkām, ar nosacījumu, ka tajā tiek nodarbinātas iepriekš notiesātas personas. Pasūtītājs vēlējās noskaidrot, vai ir pietiekama interese un sociālie uzņēmumi būs spējīgi šāda veida līgumu izpildīt. Pasūtītājs nodrošināja ēkas apskati un atbildes uz jautājumiem (piemēram, vai pasūtītājs ir paredzējis iespēju palīdzēt ar telpu iekārtošanu, kas prasa lielus ieguldījumus; vai telpām iespējams arī cits izmantošanas veids, lai nodrošinātu peļņu u.c.) Tā kā pasūtītājam nebija paredzēti līdzekļi iekārtošanai un nevienam no sociālajiem uzņēmumiem nebija iespējas pašiem to īstenot, tika secināts, ka šo ideju nav lietderīgi turpināt īstenot. Pasūtītāja ieskatā konsultācijas bija ļoti noderīgas – atsaucība bija lielāka, nekā plānots, konsultācijas arī savlaicīgi uzrādīja, ka sociālajiem uzņēmumiem trūkst kapacitātes, lai veiktu lielākus finansiālus ieguldījumus.²¹

Brēmenes pilsētā (Vācija) 2016. gadā ir izveidots kompetences centrs sociāli atbildīgam iepirkumam. Tiek veikti piegādātāju dialogi, kuru laikā potenciālos piegādātājus informē par plānotajiem iepirkumiem un sociālajiem un ekoloģiskajiem kritērijiem, kurus tajos

¹⁹ Informācija pieejama: <http://portals.lv/norises/315306-paredzets-nodrosinat-lielaku-nvo-sektora-caurskatamibu-2020>

²⁰ Vairāk par piemēru: European Commission. Making Socially Responsible Public Procurement Work: 71 Good Practice Cases. 2020, p.17. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1> (tikai angļu valodā)

²¹ Vairāk par piemēru: European Commission. Buying for social impact: Good practice from around the EU. 2019. p.40. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3498035f-5137-11ea-aece-01aa75ed71a1> (tikai angļu valodā)

paredzēts iekļaut. Plānojot iepirkumu jaunai produktu grupai, tiek veikta intensīva izpēte, lai noskaidrotu potenciālos piegādātājus (tai skaitā tiek veiktas aptaujas). Tiek rīkotas piegādātāju un ražotāju darbnīcas/apmācības, kuru rezultāti tiek iekļauti iepirkumā. Dialogā tiek iesaistītas arī nevalstiskās organizācijas. Parasti pasākumos ir prezentācijas, kurām seko jautājumi un diskusijas. Tajās tiek noskaidrota arī piegādātāju vēlme un spēja atbilst sociālajiem kritērijiem. Tāpat tiek rīkotas pasūtītāju darbinieku un gala lietotāju apmācības, lai informētu par pieejamiem produktiem un to cilvēktiesību un ekoloģiskajiem aspektiem, tajās piegādātāji prezentē savus produktus. Papildus tiek rīkotas arī pretendentu darbnīcas/apmācības, kuru laikā tiek analizēti konkrēti pasūtītāja sagatavoti pakalpojuma apraksti un līguma nosacījumi. Šo dialogu rezultātā palielinājusies izpratne par sociālajiem kritērijiem, attiecīgi ir iespējams samazināt piegādātāju nevēlēšanos piedalīties iepirkumos, kuros iekļauti sociālie kritēriji. Vienlaikus nepieciešams rēķināties ar papildu finansiālo un administratīvo ieguldījumu, jo konsultēšanās process prasa papildu resursus.²²

3. SAPI piemērota iepirkuma rīkošana: dalīšana daļās

Lai veicinātu MVU līdzdalību un konkurenci, pasūtītāji tiek mudināti lielus līgumus sadalīt daļās. To varētu veikt: 1) **no kvantitatīvā viedokļa**, panākot, lai atsevišķu līgumu apjoms labāk atbilstu MVU iespējām, vai arī 2) **no kvalitatīvā viedokļa**, atkarībā no dažādajām iesaistītajām profesijām un specializācijām, lai atsevišķo līgumu saturu ciešāk pielāgotu MVU specializācijas nozarēm vai atbilstoši dažādiem turpmākiem projekta posmiem.²³

Tas noder arī SAPI, jo pasūtītājs var nodalīt iepirkuma līguma daļu, kuru var efektīvāk realizēt kā SAPI, piemēram, piesaistot sociālos uzņēmumus vai NVO, kas sava savas kapacitātes dēļ var nespēt īstenot liela apjoma līgumus.

Minētais saistāms ar MK noteikumu Nr.107 195. - 197. punktu, kas paredz noteikumus iepirkuma līgumu sadalīšanai daļās, paredzot arī pienākumu pamatot nedalīšanu daļās.²⁴

Papildus, ja piedāvājumu var iesniegt par vairākām vai visām daļām, pasūtītājs ir arī tiesīgs ierobežot daļu skaitu, kurās iepirkuma līguma slēgšanas tiesības tiek piešķirtas vienam pretendentam, ja:

- 1) tas paziņojumā par līgumu un iepirkuma procedūras dokumentos ir norādījis maksimālo daļu skaitu vienam pretendentam;
- 2) un tas iepirkuma procedūras dokumentos norāda objektīvus un nediskriminējošus kritērijus vai noteikumus, ko piemēros, lai noteiktu, kuras daļas tiks piešķirtas pretendentam, ja tam saskaņā ar līguma slēgšanas tiesību piešķiršanas kritērijiem būtu piešķirams lielāks daļu skaits nekā maksimāli noteiktais.²⁵

Tā kā nav noteikti ierobežojumi šādu kritēriju izvirzīšanai, pasūtītājs kā šo izvēles kritēriju var iekļaut arī sociālus apsvērumus, ja tie ir skaidri noteikti un visiem zināmi, un ņemot vērā to, kādu mērķi attiecīgajā iepirkumā pasūtītājs izvirzījis.

²² Vairāk par piemēru: European Commission. Making Socially Responsible Public Procurement Work: 71 Good Practice Cases. 2020, p.235. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1> (tikai angļu valodā)

²³ Direktīvas 2014/24/ES preambulas 78. apsvērumus.

²⁴ Skat. arī IUB skaidrojumu "Biežāk uzdotie jautājumi un atbildes par Publisko iepirkumu likuma piemērošanu" 2.11.p.: <https://www.iub.gov.lv/publisko-iepirkumu-likums-pil>

²⁵ MK noteikumu Nr.107 197.punkts.

Piemērs: Gentes pašvaldība (Beļģija) izvēlējās darba apgērbu iepirkumu dalīt 5 daļās, jo pēc tirgus izpētes un konsultācijām secināja, ka tirgus dalībnieku spēja nodrošināt sociāli ilgtspējīgu apgērbu ražošanas procesu un atbilstību Fair Trade prasībām atšķiras, tādēļ katrā no daļām tika attiecīgi pielāgotas šīs prasības, nodrošinot veselīgu konkurenci un piemērotāko pretendentu katrai daļai.²⁶

4. PIL 2.pielikuma „Sociālie un citi īpaši pakalpojumi” iepirkumi

PIL 10.pants paredz iespēju PIL 2.pielikumā „Sociālie un citi īpaši pakalpojumi” uzskaitīto pakalpojumu iegādei nepiemērot daļu no PIL regulējuma, kā arī nosaka atšķirīgus līgumcenu sliekšņus. Detalizētāk šī iepirkuma metode aprakstīta IUB skaidrojumā „Skaidrojums par Publisko iepirkumu likuma 2.panta pielikumā minēto pakalpojumu iepirkumu veikšanas kārtību”²⁷.

Pasūtītājiem ir ieteicams izmantot šo iespēju, tādējādi vienkāršojot piedāvājumu sagatavošanas procesu, atvieglojot MVU pieeju iepirkumam un samazinot administratīvo slogu. Tas ir jo īpaši piemēroti SAPI. Kā norāda EK, sociālos apsvērumus, kas ir juridiski pieņemami iepirkuma līgumos, uz kuriem pilnībā attiecas Iepirkuma direktīvas, *a fortiori* var iekļaut iepirkuma līgumos, uz kuriem neattiecas šīs direktīvas vai uz kuriem šīs direktīvas attiecas tikai daļēji,²⁸ līdz ar to pasūtītājs var izmantot SAPI iespējas, īstenojot vienkāršāku iepirkuma procesu.

Piemērs: Rīgas domes Labklājības departaments iegādājās sociālās aprūpes pakalpojumus vispārīgās vienošanās ietvaros, izmantojot PIL 10.panta iepirkumu, kā rezultātā seši piegādātāji piedāvā pakalpojumus, aptverot plašu pakalpojumu teritoriju, līdz ar to dažādiem pakalpojuma sniedzējiem (nevalstiskajām organizācijām, uzņēmumiem) ir pieeja iepirkumu procesam, savukārt klienti saņem kvalitatīvākus un piemērotākus pakalpojumus.²⁹

5. Privileģētie līgumi

Saskaņā ar PIL 16. pantu “Privileģētie līgumi” pasūtītājam ir tiesības rezervēt līgumu izpildi noteiktu piegādātāju grupām divos turpmāk aprakstītajos veidos, lai veicinātu personu ar invaliditāti un neaizsargātu personu sociālo un profesionālo integrāciju.

5.1. Privileģēto tiesību līgumi

Atbilstoši PIL 16.panta pirmajai daļai:

- ✓ ja paredzamā iepirkuma līguma priekšmets to pieļauj,
- ✓ pasūtītājs noteiktām personu grupām paredzētu pasākumu ietvaros

²⁶ Vairāk par piemēru: European Commission. Making Socially Responsible Public Procurement Work: 71 Good Practice Cases. 2020, p.159. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1> (tikai angļu valodā)

²⁷ IUB 25.04.2019. Skaidrojums par Publisko iepirkumu likuma 2.panta pielikumā minēto pakalpojumu iepirkumu veikšanas kārtību. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/lv/skaidrojums-publisko-iepirkumu-likuma-2pielikuma-mineto-pakalpojumu-iepirkumu-veikšanas-kartiba>

²⁸ EK. Sociāls “iepirkums” – Rokasgrāmata sociālo apsvērumu ietveršanai publiskajos iepirkumos (2011), 12.lpp. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cb70c481-0e29-4040-9be2-c408cddf081f/language-lv>

²⁹ Vairāk par piemēru: European Commission. Making Socially Responsible Public Procurement Work: 71 Good Practice Cases. 2020, p.126. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1> (tikai angļu valodā)

- ✓ ir tiesīgs rezervēt iespēju piedalīties iepirkuma procedūrās tikai tiem kandidātiem vai pretendentiem, kuriem vairāk nekā 30 procenti no vidējā nodarbināto darbinieku skaita gadā ir personas ar invaliditāti.³⁰

Līdz ar to pasūtītām jāņem vērā visi norādītie nosacījumi šī regulējuma piemērošanai. Vēršam uzmanību, ka jēdziens „noteiktām personu grupām paredzētu pasākumu ietvaros” saprotams atbilstoši Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likumam, kura 3.panta pirmās daļas 4.punktā skaidrots, kas uzskatāms par pasākumiem noteiktām personu grupām³¹.

Šādu iepirkumu organizē tāpat kā parasto iepirkumu, piemērojot kādu no PIL 8. panta pirmajā daļā minētajām iepirkuma procedūrām vai PIL 10. pantā noteikto kārtību, ja tiek iepirkti PIL 2. pielikumā uzskaitītie sociālie un citi īpašie pakalpojumi. Paziņojumā par līgumu norāda:

Atbilstību prasībai „vairāk nekā 30 procenti no vidējā nodarbināto darbinieku skaita gadā ir personas ar invaliditāti” attiecina uz informāciju par pretendenta iepriekšējo darbības gadu un to apliecina pats pretendents, iesniedzot atbilstošu informāciju. Atbilstoši EK norādei, piedāvājumus drīkst likumīgi izskatīt tikai gadījumā, ja vismaz 30 % līguma izpildē nodarbināto ir cilvēki ar invaliditāti vai nelabvēlīgā situācijā esoši cilvēki³². Lai apliecinātu pretendenta atbilstību personu ar invaliditāti nodarbināšanai, pretendents, piemēram, var iesniegt šādu dokumentu:

- Tabulu, kurā atspoguļota informācija par nodarbinātības prasības izpildi - paraugu skatīt zemāk (Tabula Nr.2).

Tabula nr.2

Mēnesis	Darbinieki ar invaliditāti (A)	Visi darbinieki (B)
Janvāris	3	11
Februāris	4	11
Marts	3	10
Aprīlis	5	10
Maijs	5	10
Jūnijs	4	10
Jūlijs	3	12
Augusts	2	10
Septembris	4	11
Oktobris	4	11

³⁰ Ar 16.panta pirmo daļu daļēji pārņemts Direktīvas 2014/24/ES 20.pants, kas skaidrots tās preambulas 36.apsvērumā.

³¹ Lietots arī MK 25.11.2011. noteikumos Nr.75 “Noteikumi par aktīvo nodarbinātības pasākumu un preventīvo bezdarba samazināšanas pasākumu organizēšanas un finansēšanas kārtību un pasākumu īstenotāju izvēles principiem”.

³² Eiropas Komisija. Norādījumi publiskā iepirkuma speciālistiem par to, kā nepieļaut tipiskākās kļūdas projektos, kurus finansē Eiropas strukturālie un investīciju fondi. (2018), 63.lpp. Pieejams: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/public_procurement/2018/guidance_public_procurement_2018_lv.pdf

Novembris	5	12
Decembris	4	12
Vidējais skaits:	3,83	10,83
Personu ar invaliditāti nodarbinātības rādītājs(%) (C) C=A:B(%)		35,5%

Svarīgi, ka :

- 1) Neatkarīgi no piedāvājuma no iesniegšanas termiņa, aprēķins tiek veikts par rādītājiem iepriekšējā gada griezumā;
- 2) Nozīmīgs ir gada griezumā konstatējama personu ar invaliditāti nodarbinātības rādītājs (%);
- 3) Ja uzņēmuma darbība nav bijusi pilnu kalendāro gadu, aprēķins tiek veikts par faktisko saimnieciskās darbības periodu.

5.2.Privileģēto tiesību līgumi konkrētu pakalpojumu jomās

PIL 16. panta otrā daļa paredz īpašu regulējumu atsevišķiem PIL 2. pielikumā minētajiem pakalpojumiem, t.i.:

- ✓ ja iepirkuma līgums tiek slēgts par PIL 2. pielikumā minētajiem veselības, sociālās un kultūras jomas pakalpojumiem, uz kuriem attiecas šādi CPV kodi³³:

<ul style="list-style-type: none"> ✓ 75121000-0 Administratīvie izglītības pakalpojumi ✓ 75122000-7 Administratīvie veselības aprūpes pakalpojumi ✓ 75123000-4 Administratīvie mājokļu pakalpojumi ✓ 79622000-0 Mājsaimniecību personāla nodrošināšanas pakalpojumi ✓ 79624000-4 Aprūpes personāla nodrošināšanas pakalpojumi ✓ 79625000-1 Medicīniskā personāla nodrošināšanas pakalpojumi ✓ 80110000-8 Pirmsskolas izglītības pakalpojumi ✓ 80300000-7 Augstākās izglītības pakalpojumi ✓ 80420000-4 E-mācību pakalpojumi ✓ 80430000-7 Augstākās izglītības līmeņa pieaugušo izglītības pakalpojumi ✓ 80511000-9 Darbinieku mācību pakalpojumi ✓ 80520000-5 Mācību telpas ✓ 80590000-6 Mācību konsultāciju pakalpojumi ✓ No 85000000-9 (Veselības un sociālie pakalpojumi) līdz 85323000-9 (Vietējās pašvaldības sniegtie veselības pakalpojumi) ✓ 92500000-6 Bibliotēku, arhīvu, muzeju un citi kultūras pakalpojumi ✓ 92600000-7 Sporta pakalpojumi ✓ 98133000-4 Sociālo biedrību sniegtie pakalpojumi ✓ 98133110-8 Jauniešu biedrību sniegtie pakalpojumi
--

- ✓ pasūtītājs ir tiesīgs rezervēt iespēju piedalīties iepirkuma procedūrā un iepirkumā PIL 10. panta kārtībā tikai tiem kandidātiem vai pretendentiem:
 - kuriem ir piešķirts sociālā uzņēmuma statuss,
 - un kuri sniedz minēto jomu pakalpojumus,

³³ CPV kodu atšifrējums pieejams arī:

[https://www.iub.gov.lv/sites/iub/files/content/Skaidrojumi%20\(no%2018.05\)/skaidrojums_priviligetie_lig_20191202.cpv_.png](https://www.iub.gov.lv/sites/iub/files/content/Skaidrojumi%20(no%2018.05)/skaidrojums_priviligetie_lig_20191202.cpv_.png)

- un kuriem pēdējo triju gadu laikā no dienas, kad būtu pieņemams lēmums par iepirkuma līguma tiesību piešķiršanu, pasūtītājs nav piešķīris iepirkuma līguma slēgšanas tiesības par šajā pantā minētajiem pakalpojumiem šā panta kārtībā.

✓ šāda iepirkuma līguma termiņš nepārsniedz trīs gadus.

Pasūtītājam jāņem vērā visi minētie nosacījumi, piemērojot PIL 16.panta otro daļu.

Sociālā uzņēmuma statusu nosaka Sociālā uzņēmuma likums un uzņēmuma atbilstību pazīmēm vērtē īpaši izveidota komisija LM, kas piešķir, uzrauga un atņem komersantam SU statusu. SU reģistrs pieejams LM mājaslapā – <https://www.lm.gov.lv/lv/socialo-uznemumu-registrs>.

SU, kas rada darba vietas (pastāvīgas vai īslaicīga rakstura) īpašām mērķgrupām (cilvēkiem ar invaliditāti, bēgļiem, romiem, ilgstošiem bezdarbniekiem, un citām grupām) ir darba integrācijas sociālie uzņēmumi. Pārējie sociālie uzņēmumi risina citas sabiedrībai nozīmīgas problēmas izglītības, kultūras, sociālo pakalpojumu un vides aizsardzības jomās un tos klasificē atbilstoši darbības veidam.

Atbilstoši reģistram informāciju par SU var atlasīti atbilstoši:

- 1) SU darbības vietai – reģistrs ļauj atlasīt visus SU, kas darbojas noteiktā reģionā, pagastā, novadā;
- 2) SU darbības veidam – piemēram, SU nodarbina bezdarbniekus, kuriem ir apgādājāmie, bezdarbniekus vecākus par 54 gadiem un ilgstošos bezdarbniekus, vai cits SU radījis darba vietas personām ar invaliditāti;
- 3) NACE2 kodam, gan pēc pamatdarbības, gan papilddarbības veida.

Lai identificētu, vai sociālie uzņēmumi darbojas jomās, kas atbilst iepriekš minētajiem CPV kodiem, pasūtītājs cita starpā var ņemt vērā uzņēmumu NACE2 kodus, piemēru skatīt zemāk.³⁴

Tabula Nr. 2 “Piemēri par sociālo uzņēmumu norādīto pamatdarbību pēc NACE 2 koda”

Sociālās jomas pakalpojumi	<ul style="list-style-type: none"> • Veco ļaužu un invalīdu sociālā aprūpe bez izmitināšanas • Veco ļaužu un invalīdu aprūpe
Izglītības kultūras jomas darbība	<ul style="list-style-type: none"> • Izglītība • Izglītības atbalsta pakalpojumi • Mākslinieciskā jaunrade • Pirmskolas izglītība • Kultūras izglītība • Sākumizglītība • Sporta un ārpuskolas izglītība

Jāņem vērā, ka šajā gadījumā līgums ir rezervēts konkrēta veida uzņēmumiem, tādēļ pretendents pašam ir jāatbilst šiem nosacījumiem, un šī norma un tajā minētie kritēriji faktiski ir attiecināmi uz līguma izpildītāju.

Pētot šāda veida iepirkumu rīkošanu praksē, galvenais pasūtītāju secinājums attiecībā uz rezervētajiem līgumiem ir tas, ka ļoti liela uzmanība jāpievērš sociālo uzņēmumu spējai un kapacitātei piedalīties publiskā iepirkumā. Tādēļ tirgus izpēte ir būtisks instruments, lai

³⁴ Informācija iegūta no Sociālo uzņēmumu reģistra, pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/socialo-uznemumu-registrs>

nodrošinātu, ka pasūtītājs saņem konkurētspējīgus piedāvājumus, kuri spējīgi nodrošināt nepieciešamās preces vai pakalpojumus.³⁵

Tāpat būtiska ir līguma izpildes kontrole – uzņēmuma atbilstība noteiktajām prasībām visā līguma izpildes laikā, pasūtītāja iespējas to pārbaudīt un līgumā atrunātas sankcijas par pārkāpumiem, kam pasūtītājam jāpievērš uzmanība jau iepirkuma sagatavošana laikā, detalizēti atrunājot iepirkuma dokumentācijā (līguma projektā).

Piemērs: *Kramskas pilsēta (Polija) sociālo pakalpojumu iepirkumu rezervēja uzņēmumiem, kuri, vispārīgi runājot, atbilst bezpeļņas organizāciju nosacījumiem un pēdējo 3 gadu laikā nav ieguvuši līguma slēgšanas tiesības. Līgumu ieguva sociālais kooperatīvs, kas nodarbina vietējos iedzīvotājus, kuri pakļauti sociālās izslēgšanas riskam. Vietējie iedzīvotāji arī varēja ietekmēt pakalpojuma kvalitāti, piedaloties kooperatīva sapulcēs, izsakot savus komentārus un ieteikumus. Rezultātā uzlabojās pakalpojuma kvalitāte. Pasūtītājas saņēma Polijas Sociālās Ekonomijas Atbalsta Centra speciālista konsultācijas iepirkuma rīkošanai. Iegūtā atziņa bija, ka ir nepieciešams šāda veida iepirkumus laicīgi iekļaut iepirkumu gada plānā, lai visas puses tam var sagatavoties. Vienlaikus rezervētie līgumi Polijā netiek plaši lietoti, normatīvajos aktos arī nav iekļauts sociālā uzņēmuma jēdziens. Pasūtītājiem bieži nav pieejami rīki, ar kuriem pārlicināties, kurš uzņēmums atbilst speciālajam režīmam.*³⁶

6. Iepirkumi, kuriem nepiemēro PIL prasības

Pasūtītājam nav jāpiemēro PIL regulējums visos gadījumos. Līgumiem, kas ir zem PIL piemērošanas līgumcenu sliekšņa, pasūtītājs pats ir tiesīgs noteikt kārtību, kādā tas veic iegādes, ja vien to nenosaka ar līdzekļu piešķiršanu saistīti nosacījumi, piemēram, ES fondu vai citā gadījumā, kā arī pasūtītājam jāņem vērā IUB skaidrojums “Ieteikumi pasūtītājiem, sabiedrisko pakalpojumu sniedzējiem un finansējuma saņēmējiem tirgus izpētes veikšanā”³⁷. Līdz ar to pasūtītājam ir plašas iespējas iepirkt sociāli atbildīgi, nosakot attiecīgas prasības vai iegādājoties preces vai pakalpojumus no sociālajiem uzņēmumiem.

Piemēri:

No sociālā uzņēmuma:

- 2019. gadā pasūtītājs pasūtīja ēdināšanas pakalpojumu savai ikgadējai konferencei (summa ap 4500.00 euro);
- 2019. gadā pasūtītājs iepirka apmācību kafijas paužu nodrošināšanu, kopā 10 apmācībām;
- Sociālais uzņēmums piedalījās cenu aptaujā un ieguva pasūtījumu tērpu šūšanai kora dalībniekiem.

³⁵ Vairāk par piemēru: European Commission. Making Socially Responsible Public Procurement Work: 71 Good Practice Cases. 2020, p.7. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1> (tikai angļu valodā)

³⁶ Vairāk par piemēru: European Commission. Buying for social impact: Good practice from around the EU, 2019, p.50. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3498035f-5137-11ea-aece-01aa75ed71a1> (tikai angļu valodā)

³⁷ IUB. Ieteikumi pasūtītājiem, sabiedrisko pakalpojumu sniedzējiem un finansējuma saņēmējiem tirgus izpētes veikšanā. 03.08.2020. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/1v/jaunums/ieteikumi-pasutitajiem-sabiedrisko-pakalpojumu-sniezējiem-un-finansejuma-sanemejiem-tirgus-izpetes-veiksana>

7. Rekomendējamās kvalifikācijas prasības

PIL 46. pantā norādītā pasūtītāja iespēja pārliecināties par piegādātāja tehniskajām un profesionālajām spējām var būt saistīta ar sociāliem aspektiem konkrētā iepirkuma priekšmeta kontekstā, piemēram, spēja izpildīt tehniskajā specifikācijā noteiktās sociālās prasības (attiecīga iepriekšējā pieredze, nodrošinājums ar atbilstošu personālu, aprīkojumu u.tml.).

Atlases kritēriji nedrīkst būt diskriminējoši un tiem ir jābūt proporcionāliem un saistītiem ar līguma priekšmetu. Lai konstatētu šādu saikni, sociālus apsvērumus tehniskās atlases kritērijos drīkst iekļaut tikai tad, ja līguma izpildei nepieciešamas noteiktas prasmes sociālajā jomā.³⁸

Piemēram:

- vai pretendents ir pašam savi darbinieki vai ir pieeja darbiniekiem ar zināšanām un pieredzi, kas nepieciešama līguma sociālo jautājumu risināšanai (piemēram, apmācīts personāls un noteikta vadības pieredze līgumam par bērnu aprūpi vai pieejamības jautājumos kvalificēti inženieri un arhitekti sabiedriskas ēkas būvniecībai),
- vai pretendents ir pašam savs vai ir pieejams sociālajai aizsardzībai nepieciešamais tehniskais aprīkojums (piemēram, veciem cilvēkiem piemērots aprīkojums līgumam par pansionāta vadīšanu)?³⁹

PIL nosaka, kā var apliecināt piegādātāja tehniskās un profesionālās spējas, norādītais pierādījumu veidu uzskaitījums ir izsmelošs, līdz ar to pasūtītājam nav pamata prasīt, lai minētais tiktu apliecināts veidos, kas nav norādīti PIL regulējumā.⁴⁰

***Piemērs:** Nacionālā Izglītības aģentūra (Somija), veicot mājaslapas izstrādes iepirkumu, paredzēja, ka iesaistītajiem speciālistiem ir pieredze, piemēram, Tīmekļa pieejamības vadlīniju (Web Content Accessibility Guidelines⁴¹) piemērošanā.⁴²*

8. Rekomendējamās tehniskās specifikācijas prasības

Iepirkuma sagatavošanas laikā pasūtītājam jā sagatavo tehniskā specifikācija, kurā iekļauj prasības iepirkuma priekšmetam. Kā norāda EK, tehniskajām specifikācijām ir trīs funkcijas:

- tajās ir aprakstītas iepirkuma prasības, lai uzņēmumi var izlemt, vai ir ieinteresēti. Šādā veidā tie nosaka konkurences līmeni;
- tās sniedz izmērāmas prasības, pēc kurām piedāvājumus var novērtēt;
- tās atbilst minimālajiem atbilstības kritērijiem. Ja tās nav skaidras un pareizas, nenovēršami tiks iegūti nepiemēroti piedāvājumi. Piedāvājumus, kas neatbilst tehniskajām specifikācijām, ir jānoraida.⁴³

³⁸ EK. Sociāls "iepirkums" – Rokasgrāmata sociālo apsvērumu ietveršanai publiskajos iepirkumos (2011), 35.lpp. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cb70c481-0e29-4040-9be2-c408cddf081f/language-lv>

³⁹ EK. Sociāls "iepirkums" – Rokasgrāmata sociālo apsvērumu ietveršanai publiskajos iepirkumos (2011), 35.lpp. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cb70c481-0e29-4040-9be2-c408cddf081f/language-lv>

⁴⁰ IUB. Vadlīnijas atklāta konkursa nolikuma sagatavošanai "Atklāta konkursa nolikums "Soli pa solim". (08.07.2019.), 22.lpp. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/skaidrojumi-un-ieteikumi>

⁴¹ Vairāk informācijas: <https://www.w3.org/WAI/standards-guidelines/wcag/>

⁴² Vairāk par piemēru: European Commission. Making Socially Responsible Public Procurement Work: 71 Good Practice Cases. 2020, p.153. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1> (tikai angļu valodā)

⁴³ EK. Sociāls "iepirkums" – Rokasgrāmata sociālo apsvērumu ietveršanai publiskajos iepirkumos (2011), 29.lpp. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cb70c481-0e29-4040-9be2-c408cddf081f/language-lv>

Izstrādājot tehnisko specifikāciju, jāņem vērā vispārējie PIL 20. pantā noteiktie principi⁴⁴. Saistībā ar SAPI PIL 20. panta devītajā daļā paredzēts:

Iepirkumiem, kuru rezultāti paredzēti lietošanai fiziskajām personām, tai skaitā pasūtītāja personālam, tehniskās specifikācijas sagatavo tā, lai nodrošinātu iepirkuma rezultātu pieejamību personām ar invaliditāti vai tiktu ņemti vērā universālā dizaina principi, izņemot gadījumus, kad pasūtītājs pienācīgi pamato šādu prasību neiekļaušanu tehniskajās specifikācijās. Ja ar Eiropas Savienības tiesību aktiem ir apstiprinātas obligātas piekļuves prasības, tehniskajās specifikācijās ietver atsauci uz šādiem standartiem, ciktāl tie prasa nodrošināt piekļuvi personām ar invaliditāti vai ievērot universālā dizaina principus.

Piemēram:

- Ir izstrādātas “Vides pieejamības vadlīnijas publiskām būvēm un telpām un publiskajai ārtelpai”. Vadlīnijas apkopo gan Latvijas normatīvajos aktos noteiktās prasības pieejamas vides izveidei cilvēkiem ar ierobežotām pārvietošanās spējām, gan dažādu valstu ekspertu izstrādātās rekomendācijas, kas sniedz plašāku ieskatu, kā ir iespējams risināt pieejamības jautājumus.⁴⁵
- Septiņus vispārējā dizaina principus 1997. gadā izstrādāja arhitektu, produktu dizaineru, inženieru un vides dizaina pētnieku darba grupa.⁴⁶ Apraksts par šiem principiem pieejams, piemēram, MK 12.03.2019.rīkojuma Nr.113 „Par Plānu pieejamas vides veidošanai Latvijā 2019.-2021. gadam” 1.2.nodaļā, kurā norādīts, ka praksē universālais dizains nozīmē īpaši rūpīgu pieeju arhitektūras un pakalpojumu dizaina izstrādei, ieviešanai un uzturēšanai, kā arī norādīti šie 7 principi:

Universālā dizaina piemēru apraksts latviski pieejams arī biedrības “Apeirons” izstrādātajā mājaslapā⁴⁷.

⁴⁴ IUB. Vadlīnijas atklāta konkursa nolikuma sagatavošanai “Atklāta konkursa nolikums “Soli pa solim”. (08.07.2019.), 13.lpp. Pieejams: <https://www.iub.gov.lv/skaidrojumi-un-ieteikumi>

⁴⁵ Pieejams: <http://sf.lm.gov.lv/vienlīdzigas-iespejas/2014-2020/vides-pieejamiba/>

⁴⁶ <http://universaldesign.ie/What-is-Universal-Design/The-7-Principles/>; https://projects.ncsu.edu/ncsu/design/cud/pubs_p/docs/poster.pdf

⁴⁷ http://www.videspieejamiba.lv/lat/universalais_dizains/

- Ir izstrādāts standarts EN 301 549 attiecībā uz pieejamības prasībām informācijas un komunikāciju tehnoloģijas produktiem un pakalpojumiem⁴⁸ (pārņemts kā LVS EN 301549:2020 “IKT produktu un pakalpojumu pieejamības prasības”⁴⁹). Piemēram, MK 04.07.2017. noteikumi Nr. 402 “Valsts pārvaldes e-pakalpojumu noteikumi” nosaka prasības e-pakalpojumam, kuram izmanto tīmekļa lapas, proti, valsts pārvaldes iestādēm ir jānodrošina piekļūstamību saskaņā ar Latvijas nacionālā standarta EN 301549:2017 “IKT produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasības Eiropas publiskajos iepirkumos” 9. nodaļas prasībām.⁵⁰
- 2019. gadā pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2019/882 par produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām. Direktīvas mērķis ir izveidot vienotus pieejamības noteikumus, kas attieksies arī uz publiskajiem iepirkumiem.⁵¹ Direktīvas prasības dalībvalstīm ir jāpārņem nacionālajos tiesību aktos līdz 28.06.2022., bet noteikumi tiek piemēroti no 28.06.2025. Papildu informācija pieejama LM mājaslapā.⁵²
- Papildu informācija par pieejamības standartiem pieejama arī Latvijas Nacionālās standartizācijas institūcijas „Latvijas standarts” (LVS) izstrādāto “*Vadlīnijas atsauču veidošanai uz standartiem publiskajos iepirkumos*” 2.pielikumā “*Vides pieejamība un atsauces uz standartiem*”.⁵³

Attiecīgi pasūtītājs sadarbībā ar NVO var izstrādāt, piemēram, piekļuves prasības, kuras nosaka augstākus standartus, nekā normatīvajos aktos noteiktie, un ir īpaši pielāgotas personām ar īpašām vajadzībām, ņemot vērā jaunākos un piemērotākos risinājumus.

Tehniskajās specifikācijās pasūtītāji var paredzēt tādas sociālās prasības, kas tiešā veidā raksturo attiecīgo produktu vai pakalpojumu, piemēram, pieejamība personām ar invaliditāti vai projektēšana visu lietotāju ērtībām⁵⁴. Jebkurā gadījumā pasūtītājam ir jānodrošina, ka līgums neietekmēs piekļuvi tās valsts tirgum citiem ES ekonomikas dalībniekiem vai ekonomikas dalībniekiem no valstīm ar līdzvērtīgām tiesībām. Saskaņā ar publisko iepirkumu noteikumiem, līguma definēšanai izmantotās tehniskās specifikācijas nedrīkst būt formulētas diskriminējošā veidā un tām ir jābūt saistītām ar līguma priekšmetu.⁵⁵

Varianti: Ja pastāv dažādi risinājumi, kas apmierinātu pasūtītāja vajadzības, pasūtītājs var līgumā noteikt, ko tas uzskata par vispiemērotāko tā sociālajām interesēm līguma priekšmetā, un tam var izmantot arī variantus.⁵⁶ Paziņojumā par līgumu norāda, vai piedāvājumu variantu iesniegšana ir obligāta vai pieļaujama. Bez šādas norādes variantu iesniegšana nav atļauta. Pasūtītājs iepirkuma procedūras dokumentos nosaka minimālās prasības attiecībā uz variantiem un specifiskās prasības variantu iesniegšanai, norādot, vai variantus var iesniegt tikai tad, ja ir iesniegts arī piedāvājums, kas nav variants. Detalizētāk variantu piemērošana aprakstīta PIL 23. pantā.

⁴⁸ https://www.cencenelec.eu/news/press_releases/pages/pr-2014-03.aspx

⁴⁹ Pieejams: <https://www.lvs.lv/lv/products/145915>

⁵⁰ MK 12.03.2019.rīkojums Nr.113 „Par Plānu pieejamas vides veidošanai Latvijā 2019.-2021. gadam”, pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/305520-par-planu-pieejamas-vides-veidosanai-latvija-2019-2021-gadam>

⁵¹ Pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TEXT/HTML/?uri=CELEX:32019L0882>

⁵² <http://www.lm.gov.lv/eiropas-savieniba/0-aktualie-tiesibu-akti/eiropas-parlamenta-un-padomes-2019-gada-17-aprila-direktiva-2019-882-par-produktu-un-pakalpojumu-pieklustamibas-prasibam>

⁵³ Pieejamas: <https://www.iub.gov.lv/standarti-publiskajos-iepirkumos>

⁵⁴ Direktīvas 2014/24/ES preambulas 99. apsvēruma pēdējais teikums.

⁵⁵ EK. Sociāls “iepirkums” – Rokasgrāmata sociālo apsvērumu ietveršanai publiskajos iepirkumos (2011), 24.lpp. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cb70c481-0e29-4040-9be2-c408cddf081f/language-lv>

⁵⁶ European Commission. Interpretative communication of the Commission on the Community law applicable to public procurement and the possibilities for integrating social considerations into public procurement. COM(2001)566, p.8. Pieejams: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2001/EN/1-2001-566-EN-F1-1.Pdf> (tikai angļu valodā).

Varianti ļauj pasūtītājiem izvēlēties iespēju, kas vislabāk atbilst to vajadzībām finansiālā un sociālā ziņā, vienlaikus izpildot līguma dokumentos izklāstītos minimālos nosacījumus. Varianti, piemēram, var attiekties uz dažādiem tehniskiem risinājumiem attiecībā uz izstrādājuma ergonomiskajām īpašībām vai arī ir paredzēti, lai nodrošinātu piekļuvi invalīdiem dotajam aprīkojumam vai pakalpojumiem, ieskaitot instrumentus un pakalpojumus, ko nodrošina "tiešsaistē" vai elektroniski.⁵⁷ Līdz ar to, piemēram, iespējams iepirkums, kurā tiek piedāvāts pamatpiedāvājums un variants ar papildu risinājumiem sociālo jautājumu risināšanai.

Piemēri:

Rumānijas Nacionālais Centralizēto iepirkumu birojs, rīkojot mēbeļu iepirkumu, tehniskajā specifikācijā paredzēja, ka tās ir jāspēj pielāgot lietotāja augumam, lai nodrošinātu, ka arī cilvēki ar īpašām vajadzībām šīs mēbeles var lietot, piemēram, stāvēt.⁵⁸

Nacionālā Izglītības aģentūra (Somija), veicot mājaslapas izstrādes iepirkumu, tehniskajā specifikācijā paredzēja, ka tai jāatbilst standartā EN 301 549 (vai ekvivalentam) noteiktajām pieejamības prasībām.⁵⁹

EK norāda, ka būvdarbu līgumā drīkst pieprasīt veikt pasākumus, lai nenotiktu negadījumi darba vietā, un īpašus nosacījumus bīstamu produktu uzglabāšanai, lai aizsargātu darbinieku veselību un garantētu drošību. Tāpat atļauts pieprasīt produktu atbilstību konkrētām ergonomiskām īpašībām, lai nodrošinātu piekļuvi visām lietotāju kategorijām, tostarp personām ar invaliditāti.⁶⁰

9. Saimnieciski visizdevīgākais piedāvājums

SAPI var veicināt, izmantojot arī attiecīgus piedāvājuma izvērtēšanas kritērijus, t.i., izvēloties piedāvājumu, ņemot vērā gan tā cenu, gan vērtēt citus, tai skaitā sociālos, aspektus. PIL 51. pantā⁶¹ paredzēts, ka pasūtītājs piešķir iepirkuma līguma slēgšanas tiesības saimnieciski visizdevīgākajam piedāvājumam un, papildus cenai vai izmaksām, iespējams ņemt vērā arī iepirkuma līguma priekšmetu saistītus kvalitātes kritērijus, piemēram, kvalitāti, tai skaitā tehniskās priekšrocības, estētiskās un funkcionālās īpašības, **pieejamību, atbilstību universālajam dizainam, sociālās un vides aizsardzības prasības**, inovatīvos raksturlielumus un pārdošanas nosacījumus [..].

Kā skaidrots Direktīvā 2014/24/ES, saistībā ar labāko cenas un kvalitātes attiecību šajā direktīvā ir iekļauts **neizsmelošs** iespējamo piešķiršanas kritēriju saraksts, kurā ietverti vides un sociālie aspekti.⁶² Līdz ar to iespējamais kritēriju loks ir ļoti plašs, vienlaikus tiem jāatbilst vairākiem nosacījumiem.

⁵⁷ European Commission. Interpretative communication of the Commission on the Community law applicable to public procurement and the possibilities for integrating social considerations into public procurement. COM(2001)566, p.8. Pieejams: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2001/EN/1-2001-566-EN-F1-1.Pdf> (tikai angļu valodā)

⁵⁸ Vairāk par piemēru: European Commission. Making Socially Responsible Public Procurement Work: 71 Good Practice Cases. 2020, p.92. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1> (tikai angļu valodā)

⁵⁹ Turpat, 153.lpp.

⁶⁰ EK. Sociāls "iepirkums" – Rokasgrāmata sociālo apsvērumu ietveršanai publiskajos iepirkumos (2011), 29.lpp. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cb70c481-0e29-4040-9be2-c408cddf081f/language-lv>

⁶¹ Ar to pārņemts Direktīvas 2014/24/ES 67. pants.

⁶² Direktīvas 2014/24/ES preambulas 92. apsvērumus.

Piedāvājuma vērtēšanas kritērijiem jābūt:

- a) saistītiem ar iepirkuma priekšmetu;
- b) konkurenci neierobežojošiem;
- c) objektīvi salīdzināmiem vai izvērtējamiem;
- d) norādītiem iepirkuma procedūras dokumentos;
- e) jāļauj pretendentu sniegto informāciju pārbaudīt.

Pasūtītājs, nosakot vērtēšanas kritērijus attiecībā uz sociālajām prasībām, ņem vērā faktu, ka nedrīkst radīt tiešu vai netiešu diskrimināciju piegādātājiem arī no citām valstīm un vērtēšanas kritēriji ir saistīti ar līguma priekšmetu, piemēram:

- attiecīgais produkts ir taisnīgas tirdzniecības produkts;
- personu ar invaliditāti un neaizsargātu grupu locekļu sociālā integrācija;
- ilgstošo bezdarbnieku vai jauniešu iesaistīšana līguma izpildē, apmācība;
- pieejamība personām ar invaliditāti;
- projektēšana visu lietotāju ērtībām (universālā dizaina principi).⁶³

PIL 51. panta trešajā daļā ir skaidrots, ka kvalitātes kritēriji ir saistīti ar iepirkuma līguma priekšmetu:

- ✓ ja tie attiecas uz jebkuru būvdarbu, piegādes vai pakalpojuma aprites cikla posmu;
- ✓ kā arī uz faktoriem, kas saistīti ar būvdarbu veikšanas, preču ražošanas vai pārdošanas vai pakalpojumu sniegšanas procesu vai kādu citu procesu aprites cikla posmā⁶⁴;
- ✓ pat ja šādi faktori nav tieši saistīti ar iepirkuma līguma priekšmetu (piemēram, vides aizsardzības prasību **vai sociālo kritēriju ievērošana pakalpojuma sniegšanas, produkta ražošanas vai būvdarbu veikšanas laikā**).

Jāņem vērā, ka nosacījums, ka jābūt saiknei ar līguma priekšmetu, liedz izmantot kritērijus un nosacījumus, kas attiecas uz vispārējo korporatīvo politiku, ko nevar uzskatīt par faktoru, kas raksturo iegādāto būvdarbu, piegāžu vai pakalpojumu konkrēto ražošanas vai sniegšanas procesu. Tādēļ nedrīkstētu prasīt, lai pretendentiem būtu konkrēta korporatīvā politika attiecībā uz sociālo vai vides atbildību.⁶⁵

Daži EK sniegtie piemēri vērtēšanas kritērijiem:

Kas ir atļauts	Kas nav atļauts
1) Līgumā par invalīdu aprūpes nodrošināšanu, līguma piešķiršanas kritērijos var ņemt vērā prasības saistībā ar atbilstību katras lietotāja kategorijas īpašajām vajadzībām (piemēram, pakalpojuma pielāgošana lietotāju vecumam, dzimumam, sociālajām grūtībām utt.).	1) Izmantot līguma piešķiršanas kritērijus, kas saistīti ar to, ka līgumslēdzējs iegādājas vietējo aprīkojumu (piemēram, līgumā par slimnīcas būvniecību), lai stimulētu jaunu darba vietu veidošanos vietējā tirgū. Pirmkārt, šāds kritērijs nav saistīts ar līguma priekšmetu (slimnīcas būvniecību). Otrkārt, šis kritērijs ir diskriminējošs, jo piešķir nepamatotas priekšrocības pretendentiem, kas
2) Līgumā par darbinieku pieņemšanas pārbaūžu un sabiedriskā sektora	

⁶³ IUB Vadlīnijas atklāta konkursa nolikuma sagatavošanai. "Atklāta konkursa nolikums "Soli pa solim"", 2019, 31.lpp.

<https://www.iub.gov.lv/lv/skaidrojumi-un-ieteikumi>

⁶⁴ PIL 1. panta 2. punktā norādīts, ka aprites cikls ir visi secīgi un savstarpēji saistīti posmi, kas ietver citstarp pētniecību un attīstību, ražošanu, pārdošanu un tās nosacījumus, pārvadāšanu, lietošanu, apkopi, kas attiecas uz visu preces vai būves pastāvēšanas vai pakalpojuma sniegšanas laiku no izejvielu ieguves vai resursu ražošanas līdz atkritumu aizvākšanai, nojaukšanai un pakalpojuma izbeigšanai vai izmantošanai.

⁶⁵ Direktīvas 2014/24/ES preambulas 97. apsvērumus.

<p>pakalpojumu iepirkumu līgumslēdzēja iestāde var lūgt pretendentiem nodrošināt, ka darbinieku pieņemšanas pārbaudes un pakalpojumi ir izveidoti un veikti veidā, kas nodrošina vienlīdzīgas iespējas visiem dalībniekiem, neatkarīgi no to vecuma, dzimuma un etniskās vai reliģiskās piederības;</p> <p>3) Līgumā par programmatūras vai aparatūras iepirkumu var tikt iekļauts līguma piešķiršanas kritērijs, kas saistīts ar piešķirto punktu skaitu pieejamības līmeņiem vai noteiktām pieejamības īpašībām, kas ierosinātas dažādām invalīdu grupām. Viens no šādiem kritērijiem var būt, piemēram, tas, vai produkts, vai pakalpojums ir pieejams vājredzīgiem vai neredzīgiem cilvēkiem, cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem vai kurliem cilvēkiem, cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem, vai cilvēkiem ar kustību un veiklības traucējumiem utt.</p>	<p>iegādājas savu aprīkojumu vietējā tirgū, attiecībā pret citiem pretendentiem, kas šo aprīkojumu iegādājas citur.</p> <p>2) Izmantot līguma piešķiršanas kritērijus, kas ieviesti pēdējā brīdī un nav iekļauti piedāvājuma dokumentos.</p> <p>3) Izmantot līguma piešķiršanas kritērijus, kas līgumslēdzējai iestādei piešķir nepamatotu rīcības brīvību. Piemēram, līgumā par IT aprīkojumu līguma piešķiršanas kritērijs, kas nosaka, ka pretendenti var saņemt no 1 līdz 20 punktiem par piedāvāto produktu pieejamības tehniskajām īpašībām, nenorādot parametrus vai lielumus, ko līgumslēdzēja iestāde ņems vērā, lai noteiktu precīzu piešķiramo punktu skaitu katrā gadījumā, var līgumslēdzējai iestādei piešķirt nepamatotu rīcības brīvību, izvērtējot piedāvājumu tehniskās īpašības.⁶⁶</p>
--	--

SAPI kontekstā jāņem vērā, ka īpaši būtiska ir kvalitātes kritēriju izvērtēšana sociālo un veselības pakalpojumu gadījumā (PIL 2. pielikums – 10. panta iepirkumi). Kā norāda eksperti, jāveicina piedāvājumu novērtēšana, pamatojoties uz labāko cenu un kvalitāti – jo īpaši attiecībā uz sociālajiem un veselības pakalpojumiem: saimnieciskais izdevīgums nenozīmē vienkārši finansiālu atdevi – sociālā un vides atdeve ir vienlīdz svarīga, ja ne svarīgāka. Lai nodrošinātu, ka kvalitāte kļūst par būtisku sastāvdaļu līgumu slēgšanā par sociālajiem un veselības aprūpes pakalpojumiem, kvalitātei vajadzētu būt vismaz 50% svaram salīdzinājumā ar tādiem kritērijiem kā cena (cenas un kvalitātes attiecība). Jāņem vērā, ka, atšķirībā no citiem pakalpojumiem, šie tiek sniegti asimetriskā veidā, kas saistīts ar pakalpojuma saņēmēja neaizsargātību un pakalpojumu personisko dabu.⁶⁷

Izšķirošais piedāvājuma izvēles kritērijs: PIL 51. panta septītajā daļā paredzēts, ka pasūtītājs iepirkuma procedūras dokumentos norāda izšķirošo piedāvājuma izvēles kritēriju, atbilstoši kuram izvēlēsies piedāvājumu, ja vismaz divu piedāvājumu novērtējums ir vienāds. (*precizēts 09.02.2023.*)

Pasūtītājam ir tiesības par izšķirošo piedāvājuma izvēles kritēriju noteikt tādu kritēriju, kas raksturo piegādātāja atbilstību sociālās aizsardzības prasībām, taču šim kritērijam ir jābūt saistītam ar konkrēto iepirkuma priekšmetu.

⁶⁶ EK. Sociāls “iepirkums” – Rokasgrāmata sociālo apsvērumu ietveršanai publiskajos iepirkumos (2011), 38.lpp. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cb70c481-0e29-4040-9be2-c408cddf081f/language-lv>

⁶⁷ Public procurement for social progress. A Social Platform guide to the EU Public Procurement Directive. 2015, p. 5., 20., 21. https://www.socialplatform.org/wp-content/uploads/2015/10/Public_procurement_for_social_progress.pdf (tikai angļu valodā)

Piemēri:

Pasūtītājs Latvijā noteica šādu sociāli atbildīgu vērtēšanas kritēriju nolikumā:

X kritērijs - Personu skaits, kas būvobjektā tiks nodarbinātas studiju prakses ietvaros, maksimālais punktu skaits: 2.

Tas tika izvērtēts atbilstoši šādiem nosacījumiem: Kritērija ietvaros tiek vērtēts studiju praksē esošo personu skaits, kurus pretendents (ieskaitot tā apakšuzņēmējus) apņemas nodarbināt konkrētajā būvobjektā. (*Ar nodarbināšanu saprotama personu iesaiste līguma izpildē visā studiju prakses laikā.)*

Punkti tiek piešķirti par nodarbināto personu skaitu (daudzumu), ņemot vērā šādu kārtību:

0 punkti tiek piešķirti, ja pretendents neapņemas nodarbināt personas studiju prakses ietvaros;

0,5 punkti tiek piešķirti, ja pretendents apņemas nodarbināt vismaz 1 personu;

1 punkts tiek piešķirts, ja pretendents apņemas nodarbināt vismaz 2 personas;

1,5 punkti tiek piešķirti, ja pretendents apņemas nodarbināt vismaz 3 personas;

2 punkti tiek piešķirti, ja pretendents apņemas nodarbināt 4 vai vairāk personas.⁶⁸

Šajā gadījumā pasūtītājs ietvēra līgumā arī atbilstošus līguma izpildes noteikumus:

1. Izpildītājam studiju prakses ietvaros ir jānodarbina vismaz _ () personas. Ar nodarbināšanu saprotama personas iesaiste Līguma izpildē (piemēram, Darbu veikšanā) visā (pilnā) studiju prakses laikā.

2. Izpildītājam x darba dienu laikā no attiecīgās personas (praktikanta) nodarbināšanas, jāiesniedz: 2.1. prakses līguma apliecinātu kopiju; 2.2. atbilstošu izziņu no izglītības iestādes par konkrētā praktikanta prakses laiku un vietu.

3. Gadījumā, ja Izpildītājs nenodrošina vismaz _ () personu nodarbināšanu Līguma izpildes laikā, Izpildītājs Pasūtītājam maksā līgumsodu x% apmērā no Līgumcenas.

Orhūsas pašvaldība (Dānija) izlēma notekūdeņu pakalpojumu iepirkumā piešķirt kvalitātes kritērijiem 20% vērtību, no tiem 10% paredzot nodarbinātības pasākumiem, kuros piegādātājiem bija jānorāda to darbinieku skaits, kurus ir plānots nodarbināt, pieņemt apmācībā vai mācekļa praksē līguma izpildē, piešķirot dažādu punktu skaitu, atkarībā no veida (piemēram, pieaugušais māceklis: 10, māceklis: 8, algas atbalsta shēma bezdarbniekiem: 3 u.tml.). Tā kā cenas bija līdzīgas, kvalitātes kritēriji iepirkumā bija izšķirošie. Tādēļ būtiskākā iepirkuma sociālā ietekme bija tā, ka pasūtītājs parādīja savu ieinteresētību atalgot sociālo atbildību.⁶⁹

Gabiče Mare pašvaldība (Itālija), veicot pašvaldības ēku tīrīšanas pakalpojumu iepirkumu (kā rezervētu līgumu), noteica vērtēšanas kritērijus: 30% finanšu piedāvājums, 70% tehniskais piedāvājums, tai skaitā – 15 punkti par darba integrācijas projektu nelabvēlīgā situācijā esošām personām, 16 punkti par stabilu darbavietu izveidi nelabvēlīgā situācijā esošām personām.⁷⁰

Ieteikumos apsardzes pakalpojumu veikšanai (PIL 2. pielikuma pakalpojumi) kā vērtēšanas kritērijs piedāvāts: Pretendenta samaksātā iedzīvotāju ienākuma nodokļa un valsts sociālās

⁶⁸ No pētījuma par SAPI, papildu informācija pieejama Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācijā.

⁶⁹ Vairāk par piemēru: European Commission. Making Socially Responsible Public Procurement Work: 71 Good Practice Cases. 2020, p. 23 – 25. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1> (tikai angļu valodā)

⁷⁰ Vairāk par piemēru: Public procurement for social progress. A Social Platform guide to the EU Public Procurement Directive. 2015, p.10. https://www.socialplatform.org/wp-content/uploads/2015/10/Public_procurement_for_social_progress.pdf (tikai angļu valodā)

apdrošināšanas obligāto iemaksu pagājušajā pārskata gadā attiecība pret apgrozījumu. Gadījumā, ja minētā attiecība ir mazāka par 40 %, pretendents punktus nesāņem. Ar minēto saistīts arī piedāvātais līguma izpildes nosacījums – Līgumā paredz, ka pasūtītājam ir pienākums lauzt līgumu, ja tā izpildes laikā:

- *piedāvājumā noteiktais apsardzes darbinieka atalgojums kļūst mazāks par vidējo attiecīgajā nozarē (saskaņā ar aktuālajiem VID datiem) un pakalpojums sniedzējs to nepalielina pēc pasūtītāja brīdinājuma par iespējamu līguma laušanu;*
- *pakalpojumu sniedzēja samaksātā iedzīvotāju ienākuma nodokļa un valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu pagājušajā pārskata gadā attiecība pret apgrozījumu ir mazāka par 40%.⁷¹*

10. Līguma izpildes speciālie noteikumi

Ja pasūtītājs vēlas, lai līgumslēdzējs īsteno papildu sociālos mērķus, to var norādīt līguma izpildes noteikumos. Līguma izpildes noteikumi nosaka, kā izpildāms līgums.⁷² PIL 60. panta trešajā daļā⁷³ paredzēts, ka pasūtītājs ir tiesīgs paredzēt speciālus iepirkuma līguma izpildes noteikumus galvenokārt saistībā ar ekonomiskiem un **sociāliem apstākļiem**, inovācijām vai vides aizsardzības prasībām, ievērojot nosacījumu, ka:

- *šie noteikumi nav pretrunā ar Eiropas Savienības tieši piemērojamiem tiesību aktiem minētajās jomās*
- *un ir norādīti tehniskajās specifikācijās vai paziņojumā par līgumu, vai iepirkuma procedūras dokumentos,*
- *un ir saistīti ar attiecīgā iepirkuma līguma priekšmetu.*

Kā norādīts Direktīvā 2014/24/ES, ir svarīgi, lai uz būvdarbiem, piegādēm vai pakalpojumiem, kas jāsniedz saskaņā ar līgumu, attiektos piešķiršanas kritēriji vai līguma izpildes nosacījumi, kas skar ražošanas procesu sociālos aspektus. Līguma izpildes nosacījumi varētu būt paredzēti arī tam, lai sekmētu tādu pasākumu īstenošanu, ar kuriem:

- *veicina sieviešu un vīriešu vienlīdzību darbavietā;*
- *palielina sieviešu dalību darba tirgū un rod labāku līdzsvaru starp darbu un privāto dzīvi;*
- *lai veicinātu vides vai dzīvnieku labturības aizsardzību;*
- *lai pēc būtības pildītu Starptautiskās Darba organizācijas (ILO) svarīgākās konvencijas;*
- *un lai pieņemtu darbā vairāk mazaizsargātu personu, nekā prasīts valsts tiesību aktos.⁷⁴*

Piešķiršanas kritēriji vai līguma izpildes nosacījumi var attiekties arī uz pasākumiem, kas vērsti:

- *uz ražošanas procesā iesaistītā personāla veselības aizsardzību;*
- *uz sociālās integrācijas veicināšanu mazaizsargātām personām vai neaizsargātu grupu locekļiem to personu skaitā, kam uzdota līguma izpilde, vai*

⁷¹ Drošības Nozares Kompāniju asociācijas Ieteikumi apsardzes pakalpojumu iepirkumu veikšanai, 2020. <https://www.iub.gov.lv/lv/apsardzes-pakalpojumi>

⁷² EK. Sociāls "iepirkums" – Rokasgrāmata sociālo apsvērumu ietveršanai publiskajos iepirkumos (2011), 43.lpp. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cb70c481-0e29-4040-9be2-c408cddf081f/language-lv>

⁷³ Ar to pārņemts Direktīvas 2014/24/ES 70. pants.

⁷⁴ Direktīvas 2014/24/ES preambulas 98. apsvērums.

- *uz apmācību prasmēm, kas vajadzīgas attiecīgajam līgumam,*

ar noteikumu, ka šādi kritēriji vai nosacījumi attiecas uz būvdarbiem, piegādēm vai pakalpojumiem, kas jāsniedz saskaņā ar līgumu. Piemēram, šādi kritēriji vai nosacījumi varētu cita starpā attiekties uz:

- *ilgstošu darba meklētāju nodarbinātību,*
- *apmācības pasākumu īstenošanu bezdarbniekiem vai jauniešiem piešķiramā līguma izpildes laikā.*⁷⁵

Daži EK sniegtie piemēri:

- ✓ prasība pieņemt darbā bezdarbniekus vai izveidot apmācību programmas līguma izpildei;
- ✓ prasība līguma izpildes laikā īstenot pasākumus, kas veicina vīriešu un sieviešu vienlīdzību vai etnisko vai rasu dažādību, vai nodrošina vienlīdzīgu pieeju cilvēkiem ar invaliditāti;
- ✓ prasība līguma izpildes laikā ievērot cilvēka pamattiesības (tādas kā piespiedu darba vai bērnu darbaspēka izmantošanas aizliegums), ko nodrošina SDO galvenās konvencijas, ciktāl šie nosacījumi jau nav iekļauti valsts normatīvajos aktos;
- ✓ prasība līguma izpildes laikā pieņemt darbā lielāku skaitu cilvēku ar invaliditāti, nekā to prasa tās dalībvalsts tiesību akti, kurā līgums tiek izpildīts vai no kuras ir apstiprinātais pretendents.⁷⁶

Savukārt nosacījums netiks saistīts ar līguma izpildi, ja tas, piemēram, pieprasa līgumslēdzējam algot noteiktu daudzumu personu ar invaliditāti cita līguma ietvaros vai ierobežo to, ko līgumslēdzējs drīkst darīt cita līguma ietvaros; pieprasa līgumslēdzējam veikt finansiālu ieguldījumu, piemēram, cilvēkiem ar nelabvēlīgiem apstākļiem paredzēta centra būvēšana.⁷⁷

Pārbaude: Līguma izpildes noteikumi ir saistības, ko izvēlētais pretendents uzņemas un kas ir saistītas ar līguma izpildi. Tādēļ principā ir pietiekoši, ja pretendenti savos piedāvājumos apņemas izpildīt šādus noteikumus gadījumā, ja tiem tiks piešķirts konkrētais līgums. Tādu pretendentu piedāvājumi, kas nav uzņēmušies šādas saistības, neatbilst līguma dokumentiem un tamdēļ nevar tikt pieņemti. Tomēr **līguma nosacījumi nav jāizpilda, iesniedzot piedāvājumu.**⁷⁸ Jāvērš uzmanība, ka minētais līguma izpildes noteikumus padara atšķirīgus no tehniskās specifikācijas. Līguma izpildes nosacījumiem nav ietekmes uz piedāvājumu izvērtēšanu – tie ir saistīti tikai ar līguma faktisko izpildi. Piegādātāju spēja izpildīt šādus nosacījumus tiek pārbaudīta līguma izpildes laikā, nevis piedāvājuma vērtēšanas laikā. Neatbilstības gadījumā līgums būtu jāpārtrauc un jāriko jauna procedūra vai jāpiemēro līgumā iekļautās sankcijas. Tādēļ sociālo apsvērumu iekļaušana vērtēšanas kritērijos varētu būt efektīvākais veids, kā panākt sociālās politikas mērķus publiskajā iepirkumā.⁷⁹

Sociālo prasību iekļaušana līguma noteikumos un nosacījumos jāsaista ar pasūtītāja iespēju praktiski pārraudzīt šīs prasības līguma izpildes laikā, lai neuzliktu papildu

⁷⁵ Direktīvas 2014/24/ES preambulas 99. apsvērumš.

⁷⁶ EK. Sociāls "iepirkums" – Rokasgrāmata sociālo apsvērumu ietveršanai publiskajos iepirkumos (2011), 45.lpp. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cb70c481-0e29-4040-9be2-c408cddf081f/language-lv>

⁷⁷ Turpat, 43.lpp.

⁷⁸ Turpat, 43.lpp.

⁷⁹ Public procurement for social progress. A Social Platform guide to the EU Public Procurement Directive. 2015, p.18. https://www.socialplatform.org/wp-content/uploads/2015/10/Public_procurement_for_social_progress.pdf (tikai angļu valodā)

prasības, kuras nevar vai tās netiks efektīvi pārraudzītas. Tas nozīmē līguma pārvaldību un atbilstības pārraudzību.⁸⁰

Līgumā un tā izpildes laikā:

- ✓ jāparedz kontroles mehānisms – veids, kā pasūtītājs pārliecināsies par atbilstību prasībām, piemēram, pasūtītāja tiesības veikt pārbaudes vai izpildītāja pienākumu regulāri iesniegt dokumentus, kas apliecina atbilstību attiecīgajai prasībai;
- ✓ jāparedz sankcijas par līguma nosacījumu neizpildi, piemēram, atsevišķi par katru gadījumu paredzot līgumsodu, kā arī nopietnu pārkāpumu gadījumā arī pasūtītāja tiesības vienpusēji atkāpties no līguma.

Minētais ir būtiski jebkuru līgumā iekļauto prasību kontekstā.

Apakšuzņēmēji: Tāpat jebkuru prasību gadījumā ir izvērtējams, vai un kādā veidā šīs prasības varētu būt izpildāmas un attiecināmas arī uz apakšuzņēmējiem, kas faktiski pildīs daļu līguma. Pasūtītāji līguma izpildes noteikumos var iekļaut arī sociālos apsvērumus apakšuzņēmējiem, piemēram:

- aizliegumu izmantot piespiedu darbu vai bērnu darbaspēku,
- veselības un drošības prasības,
- minimālā atalgojuma prasības,
- sociālā nodrošinājuma prasības
- un citus vispārpieņemtus pienācīga darba standartus.

Daži pasūtītāji iekļauj arī noteikumus, kas pieprasa apakšuzņēmējiem ievērot bērnu darbaspēka un piespiedu darba izmantošanas aizliegumus, ja piegādes ķēde iespējams var iesaistīt tāda veida ražošanu vai apstrādi, kurā sastopamas nosauktās problēmas.⁸¹

Apakšuzņēmēju kontekstā PIL 63. panta piektajā daļā ir paredzēta arī iespēja veikt tiešos maksājumus apakšuzņēmējiem publiska būvdarbu līguma gadījumā. Tā kā sociālie uzņēmumi, kā arī MVU šādā gadījumā drīzāk varētu tikt piesaistīti kā apakšuzņēmēji un to darbībai jo īpaši būtiska ir savlaicīga samaksas saņemšana, šādas iespējas iekļaušana līgumā varētu tos papildus atbalstīt, vienlaikus pasūtītājam šīs iespējas īstenošanas kārtība ir jāatrunā līgumā, pārdomājot tās praktisko īstenošanu.

Piemēri:

EK tīrīšanas un uzturēšanas iepirkumā paredzēja līguma nosacījumus attiecībā uz pretendenta pienākumu 1) līguma izpildes gaitā nodrošināt apmācību nodrošināšanu visiem iesaistītajiem darbiniekiem par tīrīšanas metodēm, piesardzības pasākumiem, kas saistīti ar tīrīšanas līdzekļiem u.tml., nosakot precīzas prasības apmācībām; 2) nodrošināt pasākumus sociāli profesionālai integrācijai darba meklētājiem.⁸²

Zviedrijas Valsts ceļu administrācijas piešķirtie būvniecības līgumi satur standarta noteikumu, kas līgumslēdzējiem uzliek par pienākumu ievērot noteiktas (SDO galvenās) konvencijas, izpildot līgumus Zviedrijā. Tas pats noteikums pieprasa, lai līgumslēdzējs

⁸⁰ EK. Sociāls “iepirkums” – Rokasgrāmata sociālo apsvērumu ietveršanai publiskajos iepirkumos (2011), 46.lpp. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cb70c481-0e29-4040-9be2-c408cddf081f/language-lv>

⁸¹ EK. Sociāls “iepirkums” – Rokasgrāmata sociālo apsvērumu ietveršanai publiskajos iepirkumos (2011), 47.lpp. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cb70c481-0e29-4040-9be2-c408cddf081f/language-lv>

⁸² Vairāk par piemēru: European Commission. Making Socially Responsible Public Procurement Work: 71 Good Practice Cases. 2020, No.08, p. 35. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1> (tikai angļu valodā)

ievēro noteiktas ziņošanas prasības, kas izveidotas, lai pārbaudītu, vai līguma izpildē izmantotās preces un produkti ir ražoti drošā vidē atbilstoši minēto konvenciju noteikumiem. Preces, kas neatbilst šim noteikumam, jānomaina uz līgumslēdzēja rēķina. Līgumslēdzējam jānodrošina, ka apakšuzņēmēji ievēro tos pašus noteikumus. Par jebkuru šo sociālo noteikumu pārkāpumu līgumslēdzējs maksā sodu.⁸³

Beļģijā sabiedriskā transporta kompānija, iegādājoties publisko autobusu aprīkojuma tīrīšanas pakalpojumus, paredzēja šādus līguma izpildes speciālos noteikumus: izpildītājam līguma izpildes laikā jāīsteno apmācības un darba integrācijas pasākumi bezdarbniekiem vai jauniešiem:

- jānodrošina apmācības darba vietā mācekļiem, lai tie varētu kļūt par tīrīšanas tehniķiem;
- vai nodot apakšuzņēmējiem, kas ir darba integrācijas sociālie uzņēmumi, noteiktu apjomu % no līguma izpildes;
- vai nodrošināt, ka pats izpildītājs ir darba integrācijas sociālais uzņēmums atbilstoši normatīvajiem aktiem.

Sankcijas – par šo nosacījumu pārkāpšanu, ja laicīgi netiek sniegts attaisnojošs pamatojums, pasūtītājs var piemērot līgumsodu 1% apmērā no līgumcenas.⁸⁴

11. Atalgojuma apmērs

Kā viens no sociālās atbildības aspektiem minamas darba algas un to atbilstība noteiktiem standartiem, tā kā tas ir būtisks apsvērumus darbinieku labklājības nodrošināšanai.

Direktīvas 2014/24/ES 98. apsvērumā norādīts, ka piešķiršanas kritēriji vai līguma izpildes nosacījumi, kas skar ražošanas procesu sociālos aspektus, būtu jāpiemēro saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 96/71/EK⁸⁵, kā to interpretējusi EST, un tie nebūtu jāizvēlas vai jāpiemēro tādā veidā, kas rada tiešu vai netiešu diskrimināciju pret ekonomikas dalībniekiem no citām dalībvalstīm vai trešajām valstīm, kas ir NVI vai tādu brīvās tirdzniecības nolīgumu puses, kuros viena no pusēm ir Savienība.

Tādējādi prasībām, kas attiecas uz Direktīvā 96/71/EK par darba ņēmēju norīkošanu darbā pakalpojumu sniegšanas jomā regulētajiem darba pamatnosacījumiem, piemēram, minimālajām algas likmēm, vajadzētu palikt tādā līmenī, kāds noteikts valsts tiesību aktos vai ar koplīgumiem, ko saistībā ar minēto direktīvu piemēro saskaņā ar Savienības tiesībām. Šī kontekstā arī ņemams vērā preambulas 38. punktā norādītais, ka būtu jāuzskata, ka pakalpojumus sniedz vietā, kurā tiek veiktas tiem raksturīgās darbības. Ja pakalpojumus sniedz attālināti (piemēram, zvanu centru pakalpojumi), minētie pakalpojumi būtu jāuzskata par tādiem, kurus sniedz to izpildes vietā, neatkarīgi no vietām un dalībvalstīm, kurām adresēti šie pakalpojumi. Līdz ar to secināms, ka minimālās algas gadījumā katrā konkrētā gadījumā ir izvērtējams, kādā veidā šis nosacījums ir noteikts un kāda ir tā atbilstība Direktīvai 96/71/EK par darba ņēmēju norīkošanu darbā pakalpojumu sniegšanas jomā.

⁸³ Vairāk par piemēru: EK. Sociāls "iepirkums" – Rokasgrāmata sociālo apsvērumu ietveršanai publiskajos iepirkumos (2011), 45.lpp. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/cb70c481-0e29-4040-9be2-c408cddf081f/language-lv>

⁸⁴ Vairāk par piemēru: Public procurement for social progress. A Social Platform guide to the EU Public Procurement Directive. 2015. p.20. https://www.socialplatform.org/wp-content/uploads/2015/10/Public_procurement_for_social_progress.pdf (tikai angļu valodā)

⁸⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 96/71/EK (1996. gada 16. decembris) par darba ņēmēju norīkošanu darbā pakalpojumu sniegšanas jomā, pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1996/71/oj/?locale=LV>

Tāpat jāņem vērā, ka atbilstoši PIL 53. panta ceturtajai daļai pasūtītājs noraida piedāvājumu kā nepamatoti lētu, ja sniegtie skaidrojumi nepamato pretendenta piedāvāto zemo cenas vai izmaksu līmeni vai *ja cenā vai izmaksās nav iekļautas izmaksas, kas saistītas ar vides, sociālo un darba tiesību un darba aizsardzības jomas normatīvajos aktos un darba koplīgumos noteikto pienākumu ievērošanu.*

Lai veicinātu sociālo un darba tiesību ievērošanu, pasūtītājs, piemēram, kā līguma izpildes nosacījumu varētu noteikt prasību par atbilstību minimālajam algas līmenim, kas noteikts normatīvajos aktos vai, piemēram, Būvniecības nozares ģenerālvienošanās⁸⁶ tekstā, tādējādi skaidri signalizējot piegādātājiem, ka tas līguma izpildes gaitā pārbaudīs atbilstību šīm prasībām.

12. Marķējumi

Ja pasūtītājs plāno iegādāties būvdarbus, preces vai pakalpojumus, kas atbilst noteiktām sociālajām prasībām, tas var:

- tehniskajās specifikācijās,
- piedāvājuma izvērtēšanas kritērijos
- vai iepirkuma līguma izpildes noteikumos

prasīt īpašu marķējumu kā pierādījumu būvdarbu, pakalpojumu vai piegāžu atbilstībai noteiktajām prasībām.⁸⁷

Pasūtītājam jānodrošina, ka marķējums atbilst gan visiem PIL 21.panta pirmajā daļā iekļautajiem nosacījumiem, gan arī tālāk norādītajiem nosacījumiem:

- ✓ ja netiek prasīta atbilstība visām marķējuma prasībām, pasūtītājs norāda, kuras marķējuma prasības ir jāievēro;
- ✓ pasūtītājs pieņem līdzvērtīgus marķējumus;
- ✓ ja piegādātājam no tā neatkarīgu iemeslu dēļ nebija iespējams līdz piedāvājuma iesniegšanas dienai iegūt norādīto vai līdzvērtīgu marķējumu, pasūtītājs pieņem citus atbilstošus pierādījumus, kas pamato atbilstību marķējuma prasībām⁸⁸.

Sociālo aspektu kontekstā zināmākais ir *Fair trade* jeb Godīgas tirdzniecības marķējums. Kā norādīts Direktīvā 2014/24/ES, kritēriji un nosacījumi, kuros minēts ražošanas vai pakalpojuma sniegšanas process, var būt, piemēram, arī piešķiršanas kritēriji vai līguma izpildes nosacījumi attiecībā uz taisnīgas tirdzniecības produktu piegādi vai izmantošanu piešķiramā līguma izpildes laikā. Kritēriji un nosacījumi, kas saistīti ar tirdzniecību un tās nosacījumiem, var, piemēram, būt tas, ka attiecīgais produkts pēc savas izcelsmes ir taisnīgas tirdzniecības produkts, tostarp ir ievērota prasība ražotājiem samaksāt minimālo cenu un uzcenojumu.⁸⁹

Godīgas tirdzniecības kustība ir definējusi vairākus godīgās tirdzniecības kritērijus, piemēram:

- godīga ražotāja cena, ar ko nodrošina godīgu algu, sedzot ilgtspējīgas ražošanas un dzīves izmaksas. Šai cenai ir jābūt vismaz tikpat augstai, kāda ir starptautisko godīgas tirdzniecības asociāciju noteiktā mazākā pieļaujamā cena un piemaksa,

⁸⁶ Būvniecības nozares ģenerālvienošanās. <https://latvijasbuvnieki.lv/generalvienosanas/par-generalvienosanas/>

⁸⁷ PIL 21.panta pirmā daļa.

⁸⁸ Skat. PIL 21.pantu. Atbilstoši Direktīvas 2014/24/ES 2.panta 24.punktam "marķējuma prasības" ir tās prasības, kurām attiecīgajam būvēm, produktiem, pakalpojumiem, procesiem vai procedūrām jāatbilst, lai iegūtu attiecīgo marķējumu.

⁸⁹ Direktīvas 2014/24/ES preambulas 97.apsvērumš.

- jābūt iespējai daļu maksājumu veikt priekšlaicīgi, ja to prasa ražotājs,
- stabilas ilgtermiņa attiecības ar ražotājiem un ražotāju iesaistīšana godīgas tirdzniecības standartu izstrādē,
- pārredzamība un izsekojamība visā piegādes ķēdes garumā, lai nodrošinātu, ka patērētājs tiek atbilstoši informēts,
- ražošanas apstākļi, kuros tiek ievērotas SDO astoņas pamatkonvencijas,
- vides aizsardzības principu ievērošana, cilvēktiesību un jo īpaši sieviešu un bērnu tiesību aizsardzība, kā arī cieņa pret tradicionālajām ražošanas metodēm, kas veicina ekonomisko un sociālo izaugsmi u.c.⁹⁰

Godīgas tirdzniecības preces tirgo divos atšķirīgos virzienos vai veidos, no kuriem viens ir, izmantojot godīgas tirdzniecības marķēšanu un sertifikāciju. Šajā gadījumā preces marķē specializētas godīgas tirdzniecības sertifikācijas aģentūras, apliecinot, ka viņu ražošanas procesā tiek ievēroti godīgas tirdzniecības standarti.⁹¹ Visas šīs organizācijas ir Starptautiskās Godīgas tirdzniecības marķējuma organizāciju apvienības⁹² (FLO), kas ir godīgas tirdzniecības standartu noteikšanas un sertifikācijas organizācija, dalībnieces. Notiek neatkarīga starptautisko godīgas tirdzniecības standartu izstrādāšana, regulāri pārskatīšana un uzraudzība.⁹³

Līdz ar to iepriekš uzskaitītie kritēriji ir kopīgi visām godīgās tirdzniecības sertificēšanas organizācijām, tomēr savā starpā atšķiras organizāciju izvirzītās prasības šo mērķu sasniegšanai. Tās savā starpā atšķiras arī ar sertificējamajiem produktiem vai apgūtajiem reģioniem. Piemēram⁹⁴:

FLO Fairtrade	Eiropā pazīstamākā godīgās tirdzniecības sertifikācijas sistēma. Organizācija sertificē dažādus produktus, kuru sastāvdaļas nāk no jaunattīstības valstīm. Visvairāk pārdotie ir tieši pārtikas produkti: kafija, banāni, kakao, tēja, cukurs. Mazāk populāra ir Fairtrade FLO kokvilna, rokdarbu izstrādājumi, rotaslietas (zelta un sudraba) un ziedi.	https://www.fairtrade.net/
UTZ Certified	Tā sertificē, piemēram, kafiju, šokolādi, tēju un rooibos tēju.	https://utz.org/
Fairwear Foundation	Specializējusies tieši godīgi ražotu apģērbu un audumu sertificēšanā. Fairwear ir definējis savus standartus atbilstoši godīgajai tirdzniecībai, kas ietver darba izvēles brīvību, bērnu darbu neizmantošanu, godīgu samaksu, labus darba apstākļus darbiniekiem u. c.	https://www.fairwear.org/

⁹⁰ Eiropas Parlamenta 6.6.2006. Ziņojums par godīgu tirdzniecību un attīstību (2005/2245(INI)), 6.lpp. <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2006-0207+0+DOC+XML+V0/LV>. Skat. arī Eiropas Kopienų Komisijas 05.05.2009. Komisijas paziņojums Padomei, Eiropas Parlamentam un Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai - Ilgtspējīgas attīstības veicināšana: godīgās tirdzniecības un nevalstisku ar tirdzniecību saistītu ilgtspējas nodrošināšanas sistēmu nozīme (COM/2009/0215 galīgā redakcija). Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX%3A52009DC0215>

⁹¹ Eiropas Parlamenta 6.6.2006. Ziņojums par godīgu tirdzniecību un attīstību (2005/2245(INI)), I pielikums <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2006-0207+0+DOC+XML+V0/LV>

⁹² <https://wfto.com/who-we-are>

⁹³ Eiropas Parlamenta 6.6.2006. Ziņojums par godīgu tirdzniecību un attīstību (2005/2245(INI)), I pielikums. <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2006-0207+0+DOC+XML+V0/LV>

⁹⁴ <https://www.zalabriviba.lv/dzivesveids/godigas-tirdzniecibas-markejumi/> Papildu informācija pieejama arī: biedrība "Zaļā Brīvība", Godīgās Tirdzniecības ceļvedis, 2017. <https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/uploads.mangoweb.org/shared-prod/etresponsibly.eu/uploads/2017/01/fairtrade-brosiura-lv.pdf>

Pirms marķējuma piemērošanas pasūtītājam jāizvērtē, vai tas ir piemērots konkrētajam iepirkuma priekšmetam, kā arī atbilst visiem PIL 21.panta noteikumiem. Gadījumā, ja pēc tirgus izpētes secināts, ka attiecīgā marķējuma piemērošana nav izplatīta, drīzāk būtu izskatāma iespēja to izmantot saistībā ar vērtēšanas kritērijiem (līgumā attiecīgi atrunājot arī kontroles mehānismu izpildes pārbaudei), nevis to iekļaut tehniskajā specifikācijā.

Piemēri:

Viens no Berlīnes apgabaliem (Vācija), veicot pilsētas laukuma pārbūves iepirkumu, paredzēja, ka izmantotajam materiālam ir jābūt sertificētam dabīgajam akmenim, kas atbilst Xertifix, Fair Stone vai ekvivalentam standartam. Pasūtītājs arī bija secinājis, ka tikai paša piegādātāja apliecinājums ir nepietiekams, tādēļ pieprasīja, lai līguma izpildes laikā, piegādājot produktu, tiek nodrošināti pierādījumi, kas šo atbilstību apliecina, kā arī paredzot līgumā sankcijas par nosacījumu neievērošanu.⁹⁵

2016. gadā Madrides pašvaldība pieņēma regulējumu, kas paredz obligātu godīgas tirdzniecības klauzulas iekļaušanu pašvaldības iestāžu iepirkumos, tai skaitā ēdināšanas iepirkumos, nosakot, ka vismaz vienam produktam no izvēlētajām kategorijām (kafija, tēja, cukurs, konfektes, cepumi, kakao, šokolāde), ir jāatbilst godīgas tirdzniecības vai sociāli atbildīgas tirdzniecības principiem (abi veidi ir definēti normatīvajos aktos). Šī klauzula ir ieviešama vai nu kā līguma izpildes speciālais noteikums vai arī vērtēšanas kritērijs, atkarībā no iepirkuma specifikas. Kā vērtēšanas kritērijs tas var veidot līdz 10% no punktiem. Normatīvajā regulējumā ir iekļautas norādes uz organizācijām un standartiem, piemēram, Pasaules godīgas tirdzniecības organizācija, FairTrade, NaturlandFair, EcoCert, Rainforest Alliance Certified, UTZ Certified. Iepirkumā pārbaude tiek veikta ar tiešsaistes rīka palīdzību. Klauzulas ieviešanai tika izveidotas tiešsaistes apmācības ar piemēriem organizācijām, kas vēlējās pieteikties iepirkumiem, savukārt pašvaldības darbiniekiem norisinājās apmācības par godīgas tirdzniecības principiem.⁹⁶

Līguma izpildes nosacījums: Piegādātājam jāiesniedz pierādījumi par piegādāto produktu Fair Trade izcelsmi. Tie var ietvert Fair Trade marķējumu, vai apstiprinājumu, ka produktus importē un izplata Fair Trade organizācijas (ko atzīst Pasaules Godīgas Tirdzniecības Organizācija). Cita veida trešo pušu apstiprinājumi arī tiks pieņemti.⁹⁷

13.Papildu informācija un piemēri:

- IUB mājaslapā: <https://www.iub.gov.lv/lv/socialais-iepirkums>
- EK mājaslapā: https://ec.europa.eu/info/policies/public-procurement/support-tools-public-buyers/social-procurement_lv#buying-social
- 02.10.2019. konference “Sociāli atbildīgs publiskais iepirkums kā virzītājspēks sociālās ekonomikas attīstībai Latvijā”, prezentācijas pieejamas:

⁹⁵ Vairāk par piemēru: European Commission. Making Socially Responsible Public Procurement Work: 71 Good Practice Cases. 2020, p.46. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1> (tikai angļu valodā)

⁹⁶ Vairāk par piemēru: European Commission. Making Socially Responsible Public Procurement Work: 71 Good Practice Cases. 2020, p.76. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/69fc6007-a970-11ea-bb7a-01aa75ed71a1> (tikai angļu valodā)

⁹⁷ The Procura+ Manual: A Guide to Implementing Sustainable Procurement 3rd Edition, 2016, 67.p. https://procuraplus.org/fileadmin/user_upload/Manual/Procuraplus_Manual_Third_Edition.pdf (tikai angļu valodā)

<https://www.iub.gov.lv/lv/konference-sociali-atbildigs-publiskais-iepirkums-ka-virzitajspeks-socialas-ekonomikas-attistibai-latvija>

- 27.05.2020. diskusija “Ideju sēja” par sociāli atbildīga iepirkuma un inovatīva iepirkuma iedzīvināšanu, diskusija pieejama: <https://www.iub.gov.lv/lv/jaunums/diskusija-ideju-seja-par-sociali-atbildiga-iepirkuma-un-inovativa-iepirkuma-iedzivinasanu>
- Making socially responsible procurement work - 71 good practice cases: https://ec.europa.eu/info/making-socially-responsible-procurement-work-71-good-practice-cases_lv (angļu valodā)
- Buying for social: Good practice from around the EU: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3498035f-5137-11ea-aece-01aa75ed71a1> (angļu valodā)
- Procura+ mājaslapā: <https://procuraplus.org/home/> (angļu valodā)